Een onderzoek naar potentieel leiderschap van Nederland binnen het EU-klimaatbeleid

(bron: Sushma, 2020)

Daan van Dijk s1031157



Bachelor thesis Geography, Planning and Environment (GPE)

Nijmegen School of Management

Radboud University Nijmegen, July 2021

Onder begeleiding van Sietske Veenman

Samenvatting

Er ontstaat steeds meer noodzaak rondom klimaatproblematiek in de EU. De eerste emissiereductie deadlines komen eraan. Om deze doelstellingen te halen wordt er door ambitieuze landen geopperd voor strenger en verdergaand klimaatbeleid. Deze landen kunnen gezien worden als de klimaatleiders van de EU. Dit onderzoek focust zich op de rol die Nederland speelt in deze EU beleidscreatie. Eerst is er gekeken welke positie Nederland heeft ingenomen de afgelopen vijf jaar ten opzichte van het van het Europese klimaatbeleid. Vervolgens is gekeken of deze positie eventueel kan resulteren, of wellicht al resulteert in een leiderschapsrol voor Nederland in de EU.

Nederland leek na een aantal conservatieve kabinetsjaren af te zakken naar een achterloper positie op het gebeid van klimaat. Met het nationale klimaatakkoord is er echter een nieuw pad ingeslagen. Het land werd hiermee de eerste in Europa met een integraal klimaat akkoord. Nederland manifesteert zich als een ambitieus land en pleit voor ambitieuzere doelstellingen in de EU.

Aan de hand van wetenschappelijke leiderschapstheorieën blijkt dat Nederland deze positie probeert te bemachtigen via cognitieve en ondernemende leiderschapscapaciteiten. Nederland beschikt over veel kenniscentra en staat bekend om een innovatief land. In het verleden heeft dit echter nog niet geleid tot cognitief leiderschap. Dit kwam voornamelijk doordat Nederland zich focuste op een innovatie die niet breed gedragen werd in Europa. De Nederlandse focus lijkt nu meer op innovaties rondom groene waterstof te liggen. Wanneer het land gebruikt maakt van de cognitieve capaciteiten die aanwezig zijn in het land kan Nederland uitgroeien tot Cognitief leider.

Daarvoor is echter wel ondernemend leiderschap nodig. Wanneer de innovaties niet goed worden gepromoot in de EU zal er geen draagvlak zijn voor de innovatie en belandt Nederland in dezelfde situatie als voorheen. Nederland heeft met de lobby voor de verhoogde doelstellingen in de EU laten zien over ondernemend leiderschapscapaciteiten te beschikken. Bij deze lobby werd Nederland wel geholpen door andere lidstaten en was er eerder sprake van gedeeld ondernemend leiderschap. Nederland is vaak afhankelijk van andere landen doordat het land relatief klein is. Echter het manifesteren van samenwerkingen om vervolgens meer invloed te hebben is onderdeel van ondernemend leiderschap.

Door bovengenoemde leiderschap soorten te combineren probeert het relatief kleine Nederland toch een leiderschapspositie te bemachtigen in Europa. Wanneer de geopperde doelstellingen in de EU vervolgt worden met binnenlandse verstrekkende maatregelen is cognitief/ondernemend leiderschap voor Nederland binnen handbereik. Nederland zal dus wel echt aan die emissiereductie doelstellingen moeten voldoen. Zo niet zal Nederland achterlopen op de rest van de EU, wat ervoor zorgt dat leiderschap onmogelijk wordt.

Inhoudsopgave

H1:

1. Inleiding 5

1.1. Projectkader 5

1.2. Relevantie 5

1.2.1. Wetenschappelijk 5

1.2.2. Maatschappelijk 6

1.3. Doel- en vraagstelling 6

1.3.1 Doelstelling 6

1.3.2. Hoofdvraag 7

1.3.3. Deelvragen 7

1.4 Leeswijzer 7

2. Theorie 8

2.1. Theoretisch kader 8

2.1.1. Onderhandelingen en leiderschap 8

2.1.3. Structureel leiderschap 9

2.1.4. Ondernemend leiderschap 11

2.1.5. Cognitief leiderschap 13

2.1.6. Uitsluiting pionier 15

2.1.7. Nederlands leiderschap in de jaren voor 2016 15

2.2. Conceptueel model 17

2.3. Operationalisering 17

3. Methodologie 20

3.1. Onderzoekstrategie 20

3.2. Data-verzameling 20

3.3. Data-analyse 21

4. Resultaten 23

4.1 De positie van Nederland binnen het Europees klimaatbeleid de afgelopen 5 jaar 23

4.1.1. Europese context 23

4.1.2. Positie Nederland 25

4.2. Nederlands Leiderschap 27

4.2.1. Vereiste voor leiderschap 27

4.2.2. Structureel leider eigenschappen 28

4.2.3. Cognitieve leider eigenschappen 29

4.2.4. Ondernemend leider eigenschappen 32
5. Conclusie 37
6. Tot slot 39
6.1. Reflectie 39
6.2. Aanbeveling 40
6.2.1. Wetenschappelijke aanbeveling 40
6.2.2. Maatschappelijke aanbeveling 40
7. Referentielijst 41
8. Bijlage 45
8.1. Planning 45
Persoonlijke planning 45
Deadlines 46
8.2. Interviewplanning 46
8.3. Interviewvragen 47

1. Inleiding

1.1. Projectkader

“The Dutch Don’t Love Europe—and Never Did” (Gruyter, 2020). Met deze confronterende titel doelt mevrouw Gruyter op de, volgens haar, moeizame relatie tussen Nederland en de Europese Unie. Dat dit enigszins confronterend en verrassend kan zijn wordt bevestigd door de subtitel: “The world has been surprised by the Netherlands’ growing hardline record in Brussels. It shouldn’t be” Er wordt gelijk korte metten gemaakt met het bestaansrecht van dit “suprised” gevoel. Volgens Gruyter is er al sinds het begin de Europese Unie enige aarzeling te bespeuren bij de Nederlanders als het gaat om Europese integratie. Het artikel gaat verder voornamelijk in op de terughoudendheid van Nederland als het gaat om financiële en monetaire zaken en niet over eventuele terughoudendheid in klimaatbeleid. Wat echter wel blijkt uit het artikel, en wat de relevantie van een vernieuwd onderzoek naar de rol van Nederland in de EU op het gebied van klimaatbeleid vergroot, is het feit dat het beeld van Nederland als Proactief en Pro-Europees lid van de Europese Unie aan het afbrokkelen is. Steeds meer lidstaten twijfelen, door voorvallen zoals het moeilijk doen over financiële steun voor Italië tijdens de corona crisis, aan de bereidwilligheid vanuit Nederland om samen te werken in de EU. Het slechte imago blijkt ook uit een survey uit 2020. Hierin moesten respondenten uit EU-landen aangeven welk Europees land het teleurstellendst heeft opgetreden de afgelopen tijd. Nederland had de twijfelachtige eer om net buiten het podium te belanden en eindigde op de vierde plek (C. Busse et al., 2020).

Een ander lijstje waar Nederland er ook niet heel goed uit komt is een lijstje waarin EU-landen gerangschikt werden op het aandeel duurzame energie in hun energiehuishouding (Mersbergen, 2020). Nederland bevindt zich zelfs helemaal onderaan als er gekeken wordt naar de afstand van de huidige situatie tot de afgesproken doelen van de EU (Franssen, 2019). Deze achterstand is deels te verklaren door de geografische ligging van Nederland. Het dichtbevolkt gebied zorgt voor problemen bij het plaatsen van windmolens en het kleine hoogteverschil maakt opwekking door stroomenergie moeilijk.

De combinatie van de groei in wantrouwen in Nederland en de lage stand van Nederland in klimaatlijstjes maakt het interessant om te kijken welke positie Nederland in heeft genomen de afgelopen vijf jaar ten opzichte van de creatie van het Europese klimaatbeleid. Vervolgens wordt er gekeken of deze positie eventueel kan resulteren, of wellicht al resulteert in een leiderschapsrol voor Nederland in de EU. Door antwoorden te vinden op deze vragen kan er een duidelijker verwachtingspatroon ontstaan van de acties die Nederland op Europees gebied onderneemt en zal de verbazing die kan ontstaan omtrent deze acties, eerder benoemd door Gruyter in haar artikel (2020), verminderd worden.

1.2. Relevantie

1.2.1. Wetenschappelijk

Dit onderzoek is in lijn met vele voorgaande onderzoeken naar machtsverhoudingen en leiders in internationale betrekkingen. Arikelen van Young (1991), Underdal (1994) en Grubb and Gupta (2000), maken allemaal onderscheid tussen verschillende vormen van leiderschap. Dit artikel

bouwt voort op die eerste en maakt onder andere gebruik van de termen: Structureel, ondernemend en intellectueel leiderschap. In het artikel van Young (1990) worden deze drie vormen van leiderschap voornamelijk toegepast op Amerikaanse casussen. Door de grootte van het land en de specifieke karaktereigenschappen van de relatie met andere landen wordt de theorie op een hele andere manier getest dan wanneer een relatief klein land het hoofdsubject wordt. Ook de internationale relaties die Nederland heeft met de EU als toppunt van internationale samenwerkingen maakt het wetenschappelijk erg interessant om de concepten van Young toe te passen op Nederland. Een boek waarin de theorie van Young op een vergelijkbare manier is toegepast, maar dan op de gehele EU is geschreven door Wurzel and Connelly (2011). In dit artikel wordt de EU en haar klimaatbeleid onderzocht en aan de hand van de theorie van Young (1991) en worden er verschillende soorten leiders onderscheden in de EU. Ook Nederland wordt behandeld in een hoofdstuk. Eenzelfde soort boek werd 6 jaar later geschreven door Wurzel, Connelly en Liefferink (2017) waarbij ook weer een hoofdstuk werd gewijd aan Nederland en de rol die het land speelt in klimaatbeleid creatie. Ondanks dat deze twee boeken in vorm erg op elkaar lijken en exact dezelfde thema's onderzoeken blijven de bevindingen in het tweede boek erg relevant. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er veel veranderingen zijn in de machtsverhoudingen binnen Europa en dat landen steeds andere posities innemen in het beleidsveld. Dit onderzoek gaat verder op de lijn van eerdergenoemde boeken en onderzoekt of er de laatste vijf jaar, de meeste data uit het boek van Wurzel, Connelly en Liefferink (2017) komt uit 2016, wederom veel veranderd is. Dit onderzoek focust zich op Nederland aangezien dit land een groot verval lijkt te ondergaan als het gaat om leiderschap in de EU. Door te onderzoeken of dit verval in de afgelopen vijf jaar verder is gegaan wordt er een completer beeld gecreëerd van de veranderingen van Nederland op Europees gebied.

1.2.2. Maatschappelijk

Na het lezen van het onderzoek zal men beter weten wat voor positie Nederland inneemt in Europa. Door deze kennis kunnen uitkomsten van Klimaattoppen en andere grote Europese conventies beter begrepen worden. Doordat er vaak weinig besef is bij de Nederlandse burger over wat voor rol Nederland precies speel in Europa kan dit onderzoek erg nuttig zijn voor deze mensen. Dit onderzoek zal ook nuttig zijn voor de Nederlandse burger die zich zorgen maakt om het klimaat. Europa is de manier om klimaatproblemen op grote schaal aan te pakken. Door de grote afstand tussen de EU en de Nederlandse burger lijkt het soms alsof mensen minder op de hoogte zijn van deze ontwikkeling en de pogingen die de EU doet om het klimaat te verbeteren. Door dit onderzoek te lezen zullen mensen beter op de hoogte zijn over de recente ontwikkelingen op het gebied van Europees klimaatbeleid en de rol die Nederland daarin speelt. Vervolgens kunnen deze mensen een mening over de Nederlandse rol vormen waardoor er een nieuw geluid te horen is omtrent Nederland in de EU. Dit kan vervolgens de rol van Nederland veranderen en lijdt tot een toename in de democratisering van de EU.

1.3. Doel- en vraagstelling

1.3.1 Doelstelling

In dit onderzoek zal worden onderzocht wat voor rol Nederland de afgelopen 5 jaar heeft gespeeld op het gebied van EU-klimaatbeleid, en of Nederland deze positie om kan zetten in een bepaald soort leiderschap. Hierbij zal de theorie rondom leiderschap tijdens internationale betrekkingen centraal staan. Doormiddel van deze wetenschappelijke artikelen, interviews en overheid rapporten zal duidelijk worden hoe Nederland de afgelopen jaren heeft gehandeld omtrent klimaatbeleid en waar kansen liggen voor Nederland om de leiding te nemen. Uit dit onderzoek zal blijken wat voor leiderschapscapaciteiten Nederland bezit en of deze daadwerkelijk worden benut door Nederland. Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is erachter komen wat voor soort Leider Nederland kan zijn bij de creatie en implementatie van Europees Klimaatbeleid. Hierbij staan de meest recente ontwikkelingen, de afgelopen vijf jaar, rondom binnenlands en Europees klimaatbeleid centraal omdat dit het beste laat zien waar Nederland op dit moment staat en waar het in de komende jaren naar toe kan gaan.

Om dit doel te behalen zullen de volgende vragen behandeld worden:

1.3.2. Hoofdvraag

Tot wat voor soort leider kan Nederland uitgroeien wat betreft het klimaatbeleid in de Europese Unie?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal er eerst gekeken worden naar de afgelopen 5 jaar. Dit onderzoek pakt de draad op waar vorige onderzoeken zijn gestopt, zo rond 2016. In de eerste deelvraag zal gekeken worden naar de positie van Nederland. Hier wordt bijvoorbeeld verder ingegaan op binnenlands klimaatbeleid in verhouding tot het Europeesklimaatbeleid om zo de positie van Nederland binnen de EU beter te verklaren. Vervolgens wordt er gekeken wat voor gevolgen deze positie heeft gehad op eventueel Nederlands klimaatleiderschap in Europa. Er wordt gekeken of de positie die Nederland heeft ingenomen een vruchtbare grond biedt voor potentieel leiderschap. Ook wordt er gekeken of Nederland zich wellicht al als leider manifesteert. Aan de hand van de literatuur wordt Nederland getoetst op 3 verschillende soorten leiderschap die in de 3 sub vragen behandeld worden. Dit zorgt ervoor dat Nederland geclassificeerd kan worden als een bepaald soort leider wat laat zien waar de mogelijkheden liggen voor Nederland in de leiding van het EU-klimaatbeleid.

1.3.3. Deelvragen:

Hoe zag de positie van Nederland binnen het Europees klimaatbeleid de afgelopen 5 jaar eruit?

Wat voor soort leider eigenschappen heeft Nederland de afgelopen 5 jaar laten zien?

Sub vragen: Welke structureel leider eigenschappen? Welke Cognitieve leider eigenschappen? Welke Ondernemend leider eigenschappen?

1.4 Leeswijzer

Deze leeswijzer is het einde van het eerste hoofdstuk. Na dit hoofdstuk moet duidelijk zijn waar dit onderzoek over gaat, wat de aanleiding is voor het onderzoek en wat dit onderzoek uiteindelijk probeert te bereiken. In hoofdstuk 2 zal de wetenschappelijke context van dit onderzoek duidelijk worden. De wetenschappelijke artikelen over leiderschap en de EU zullen naast elkaar gelegd worden en er wordt besproken welke aspecten van welke onderzoeken relevant zijn voor dit onderzoek. In hoofdstuk 3 zal vervolgens duidelijk worden hoe het

onderzoek in zijn werking gaat. Er wordt besproken welke methodes er worden gebruikt en wat deze methodes geschikt maakt voor dit onderzoek. Vervolgens wordt het onderzoek in hoofdstuk 4 daadwerkelijk uitgevoerd. Hier vinden de analyses van de interviews plaats en worden er antwoorden geformuleerd op de bovengenoemde vragen. Na afloop van elke deelvraag wordt een kleine conclusie getrokken. Deze conclusies worden vervolgens verder uitgediept en met elkaar in verband gebracht in hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk zal de overkoepelende conclusie van het onderzoek bevatten. Het voornaamste doel van dit hoofdstuk is het beantwoorden van de hoofdvraag. Hoofdstuk 6 fungeert als een eindnoot waarbij er zowel wordt teruggeblikt als vooruit wordt gekeken.

2. Theorie

2.1. Theoretisch kader

2.1.1. Onderhandelingen en leiderschap

Dit is een onderzoek naar Nederlands leiderschap in de EU. Young (1991) doet in zijn artikel onderzoek naar Leiderschap op internationaal niveau wat aansluit op de potentiële leiderschapsrol van Nederland. Volgens Young (1991) wordt leiderschap vergaard met behulp van institutionele onderhandelingen. Institutionele onderhandelingen zijn pogingen van autonome actoren om het met elkaar eens te worden binnen de grenzen van contracten, rechten en regels welke de basis vormen voor toekomstige interacties tussen de actoren. Het vormen van deze rechten, regels en contracten brengt problemen met zich mee. Ten eerste moet er duidelijkheid komen over de omvang en het karakter van het samenwerkingsverband. In het geval van de EU is dit aspect duidelijk aangezien de autonome lidstaten van de EU een deel van hun autonomie hebben afgestaan aan de EU door zich te onderwerpen aan de contracten, rechten en regels die zij samen als EU hebben opgesteld. Dit zorgt voor een duidelijk speelveld voor toekomstige onderhandelingen. Ten tweede kunnen er binnenlandse problemen spelen bij de actoren waardoor het moeilijker wordt een duidelijke positie in te nemen op internationaal niveau (Putnam, 1988). Ook moet er vaak unanimiteit zijn bij de uiteindelijke beslissing. Ten slotte, in lijn met de onzekerheid over het samenwerkingsverband, kan er ook een gebrek aan informatie ontstaan over de problemen die opgelost moeten worden. Actoren focussen zich maar op enkele aspecten van het probleem waardoor er niet gekeken wordt naar het grotere plaatje om het probleem heen. Deze drie valkuilen kunnen ook bij het onderhandelen binnen de EU voorkomen. Wat wel verschilt bij de EU als het gaat over het behalen van unanimiteit, is dat niet alle beslissingen unaniem hoeven te zijn. De EU gebruikt voor bepaalde onderwerpen ook simple of qualified majority waarbij niet iedereen het met het besluit eens hoeft te zijn (McCormick, 2020). Ondanks dat moet er wel een grote meerderheid gevormd worden en om dat te behalen en om de eerdergenoemde valkuilen van institutionele onderhandelingen te omzeilen is er leiderschap nodig.

“Leaders bring together the energies of members of a group to achieve goals that are out of reach for individuals acting singly or randomly.” (Keohane, 2012, p. 22). Leiderschap is dus een rol die een actor aanneemt ten opzichte van anderen. Dit is duidelijk te zien in het onderzoek van Liefferink et al. (2009) waarbij er leiders en achterlopers zijn. De leiders hebben de achterlopers nodig en vice versa. Er is een constante wisselwerking tussen deze twee groepen waarbij er veel gecommuniceerd wordt wat kan eindigen in compromissen.

Leiderschap verschilt daarin van hegemonie waarbij er één partij dicteert wat er gaat gebeuren en welke doelen er worden gesteld (Young, 1991). Hegemonie komt voort uit een structurele overmacht van een partij waarbij de machtsverhouding vast ligt in de structuur van het samenwerkingsverband. Er is hierbij weinig ruimte voor autonoom handelen van actoren. In het geval van de EU is er meer ruimte voor agency wat betekent dat niet alleen de structuur maar ook individuele partijen invloed uit kunnen oefenen op de uitkomsten van de samenwerking. Leiderschap is in dit geval het resultaat van een combinatie van structuur en agency (Aggestam & Hyde-Price, 2019). Bij het bepalen van de rol van een lidstaat binnen de EU is dus niet alleen het handelen van die lidstaat belangrijk maar ook de structuur waarin de lidstaat opereert. Het zal een constante wisselwerking zijn tussen ambities van lidstaten en het formuleren en uitvoeren van deze lidstaten binnen de structuren van de EU. In dit onderzoek zal gefocust worden op het leiderschap van Nederland. Er wordt zowel gekeken naar het handelen van Nederland als het effect wat het heeft gehad binnen de EU. Om een goed beeld te krijgen van het leiderschap van Nederland wordt het handelen gecategoriseerd aan de hand van verschillende soorten leiderschap. Young (1991) heeft het in zijn onderzoek over individuelen die handelen namens partijen. In dit onderzoek zal de nadruk meer liggen op de partijen dan het individu, aangezien er verschillende individuen zullen handelen vanuit de filosofie van de lidstaat dat zij vertegenwoordigen. De terminologie is zowel op individuen als grotere entiteiten toepasbaar en dit onderzoek zal zich voornamelijk richten op die tweede.

Young maakt in zijn artikel (1991) onderscheid tussen drie verschillende soorten leiderschap: Structureel, cognitief of intellectueel en ondernemend. Het leiderschap van Nederland bestaat dus uit één of meerdere van deze leiderschappen. Om een beter beeld te krijgen over wat deze leiderschapsrollen inhouden worden ze hieronder verder behandeld. Dit zal de basis vormen voor het analyseren van het Nederlands handelen in de EU.

2.1.3. Structureel leiderschap

Structureel leiderschap heeft te maken met de omvang van de “hard power” of materiele macht van een partij. Materiële macht voor een land betekent het hebben van een relatief grote economie, in de vorm van een grote: industrie, agrarische sector, arbeidsmarkt, etc.. Een afgevaardigde van een land kan deze materiele macht omzetten in onderhandelingskracht. Ze zullen deze macht inzetten om de uitkomst te sturen naar een situatie waar zij het meeste baadt bij hebben. Om kleinere partijen bij de samenwerking te betrekken kunnen de grotere partijen ervoor kiezen hun winsten te delen met de kleinere partijen. Dit zorgt ervoor dat de participatie in de samenwerking aantrekkelijker wordt. Dit is een goed voorbeeld van hoe een land met een grote economie voordeel haalt uit haar materiele overwicht. Het feit dat deze trade offs gemaakt kunnen worden en landen gecompenseerd kunnen worden laat zien dat het structureel leiderschap inherent is aan een asymmetrische verdeling van economische middelen (Young, 1991). En een land met veel materiele middelen heeft een grotere kans op structureel leiderschap dan een land met weinig materiele middelen.

Structurele leiders zijn vaak grote landen met een overwicht in materiele middelen. Toch kan een klein land structurele macht uitvoeren wanneer ze bijvoorbeeld een hele grote economie of een groot aandeel in een bepaalde sector hebben. Een goed voorbeeld hiervan is de Duitse introductie van de 3-delige katalysator in de EU. Hoewel Duitsland geen klein land is had het in eerste instantie grote tegenstanders als Italië, Frankrijk en het Verenigd-Koninkrijk, wat Duitsland

relatief klein maakt. Ondanks het overwicht van de tegenstanders werd de 3-delige katalysator toch aangenomen. Dit was te danken aan de structurele macht die Duitsland had in de autosector. Duitsland had namelijk zowel de grootste binnenlandse auto-industrie als de grootste binnenlandse automarkt van Europa (Wurzel, 2002). Een groot aandeel in een markt kan dus meer wegen als de grootte van je land.

Structureel leiderschap behoort niet altijd tot één partij. Er kunnen meerdere structurele leiders aanwezig zijn in internationale samenwerking. Meerdere partijen kunnen bijvoorbeeld samen een structureel leider vormen. Ook is structureel leiderschap erg territoriaal en kan een land structureel leider zijn in de ene sector en een ander land in de andere sector, waardoor er meerdere structurele leiders zijn in hetzelfde samenwerkingsconstruct (Young, 1991). Dat er spraken is van gedeeld structureel leiderschap in de EU blijkt uit het artikel van Schild (2010). In dit artikel staat Frans-Duits leiderschap centraal, waarbij Schmid tot de conclusie komt dat Frankrijk en Duitsland de groot verdieners zijn van Europa en daarmee beide in aanmerking komen voor het structureel leiderschap van de EU. In dit geval is het dus afhankelijk van de sector waarover de onderhandeling gaat wie zich als structureel leider kan opstellen.

Het feit dat een grootverdiener in aanmerking komt voor het structureel leiderschap en het niet gelijk is laat zien dat structureel leiderschap meer is dan alleen het bezitten van een groot aandeel van de economie. “All leaders are actual or potential power holders, but not all power holders are leaders” (Burns, 1992, p. 18). Structureel leiderschap is namelijk ook afhankelijk van timing en politiek vakmanschap. Een land moet kunnen beschikken over de capaciteiten om materiele middelen om te zetten in effectieve plannen en strategieën. Een land kan bijvoorbeeld een ultimatum stellen waarbij de andere partij genoodzaakt wordt om te participeren. Denk aan het boycotten van de handel uit het land dat niet of nauwelijks meewerkt met de onderhandelingen. Dit creëert een extra stimulans voor de andere partijen om te participeren en voorkomt het hebben van loze beloften en halve maatregelen (Young, 1991). Frankrijk en Duitsland kunnen dit bijvoorbeeld doen door gebruik te maken van hun grote aandeel in het EU-budget. Het grote aandeel van het budget zorgt voor meer zeggenschap over dit budget en vergroot de invloed van Frankrijk en Duitsland in de EU (Schild, 2008).

Een structureel leider is dus een land die met haar relatief grote hoeveelheid economische middelen andere landen meekrijgt in de onderhandelingen door deze middelen politiek tactisch in te zetten. Dit handelen is vaak in eerste instantie bedoeld om eigen belangen te behartigen. Echter Young (1991) haalt in zijn onderzoek nog een andere motivatie aan die erg interessant kan zijn op het gebied van klimaat. Structureel leiders zijn ze zich vaak bewust van hun positie en nemen de leiderschapsrol erg serieus. Dit zorgt ervoor dat structureel leiders niet alleen voor materieel gewin gaan maar ook streven naar waardering van andere landen, een goed imago hebben en het slagen van samenwerkingsdoelen (Young, 1991). Dit zou in het geval van klimaatbeleid een grote drijfveer kunnen zijn. De immateriële waarden van het redden van de planeet en daarmee aan de goede kant van de geschiedenis staan zal voor veel structureel leiders een aantrekkelijke optie zijn.

Hieronder zijn op basis van bovengenoemde literatuur indicatoren opgesteld die wijzen op structureel leiderschap. Deze zullen de basis vormen van de interviewvragen over de structurele leider eigenschappen van Nederland.

Theorie	Dimensies	Indicatoren
Structureel leiderschap	Het hebben van significante economische macht. Het hebben van een groot aandeel in bepaalde klimaatproblemen die men probeert op te lossen. Een groot aandeel in een bepaald gebied gebruiken voor een betere onderhandelingspositie.	Het bezitten van een groot aandeel van een energiesector (zowel duurzaam als niet duurzaam) in Europa. Het bezitten van een groot deel van de totale Europese economie (BBP van de EU) Momenten waarop het land dit overwicht inzet om tot een overeenkomst te komen.

2.1.4. Ondernemend leiderschap

Als tweede leiderschap categorie haalt Young (1991) het ondernemend leiderschap aan. Een ondernemend leider heeft zijn bestaan te danken aan de gebreken van internationale communicatie. Bij de onderhandelingen tussen verschillende partijen is er vaak sprake van miscommunicatie en gemiste kansen. Een ondernemend leider ziet dit en probeert ervoor te zorgen dat het maximale uit een deal wordt gehaald. Een ondernemend leider maakt hierbij gebruik van onderhandeling skills om percepties te beïnvloeden, deals te sluiten en partijen bij elkaar te laten komen. De waarde die een ondernemend leider kan toevoegen aan de situatie wordt ook wel het onderhandeling surplus genoemd. Deze wordt vaak opgeëist door de ondernemend leider en fungeert op die manier als motivatie voor een land om zich als ondernemend leider op te stellen. Wanneer er geen directe waarde geaccumuleerd kan worden uit het onderhandeling surplus maar er toch iemand is die zich als ondernemend leider manifesteert gaat het hem vaak om iets anders. Bijvoorbeeld immateriële winsten zoals het behalen van een groter doel, prestige of politieke invloed (Young 1991).

Een succesvol ondernemend leider probeert het maximale uit onderhandelingen te halen door miscommunicatie te verhelpen. Bijvoorbeeld door iedereen duidelijk te informeren over alle mogelijke scenario's waardoor er geen kansen verloren gaan. "States possess sufficient information about each other's preferences to identify mutually beneficial agreements, and face no shortage of ideas or focal points around which specific agreements can be constructed." (Tallberg, 2006, p. 14). Om dit te bereiken verdeeld Young het handelen van een ondernemend leider op in vier hoofdfuncties: agendasetting, populariseren van problemen, het brengen van

innovatieve beleidsstructuren en deals maken (Young, 1991). Dit zijn de functies waaraan men een ondernemend leider kan herkennen en zullen daardoor de basis vormen van de ondernemende indicatoren van dit onderzoek.

Het overkoepelende thema dat deze hoofdfuncties met elkaar gemeen hebben is samenwerking. Samenwerking is erg belangrijk voor een ondernemend leider. Zeker in een organisatie als de EU waarbij lidstaten constant met elkaar samenwerken. Er zijn vaak meerdere partijen nodig die een bepaald probleem populariseren bij de rest. Als dit op een goede manier wordt gedaan en er geen kampen ontstaan die ieder een ander probleem belangrijk vinden kan het hebben van meerdere ondernemende leiders institutionele onderhandelingen verbeteren (Young, 1991). Een effectieve samenwerking tussen verschillende lidstaten is zowel het doel als het middel van een ondernemend leider. Samenwerkingen helpen een ondernemend leider in het uitvoeren van de 4 bovengenoemde hoofdfuncties. En het succesvol uitvoeren van de hoofdfuncties zal vervolgens tot meer samenwerking leiden.

Om andere partijen te overtuigen van de beoogde samenwerking kan er gebruik worden gemaakt van structureel leiderschapsaspecten. Dit wordt dan echter niet gezien als ondernemend. Het moment dat een land materiële middelen inzet verandert het leiderschap van ondernemend naar structureel. Hier is goed te zien dat leiderschap vaak verschillende kanten heeft en dat de leiderschapstypes vaak hand in hand gaan als het gaat om invloed uitoefenen op andere landen (Liefferink et al., 2016).

Dit samengaan van leiderschap soorten is ook te zien in de EU. In de EU wordt de Europese raad gezien als de plek voor ondernemend leiderschap. Hier vindt de samenkomst plaats van verschillende lidstaten en de Europese werkgroepen. Er wordt gesproken over wat er belangrijk is voor de komende jaren en naar aanleiding van verschillende geluiden en perspectieven worden er deals gesloten met andere landen. In de werkgroepen wordt er voorbereid op de aankomende Europese raad bijeenkomsten. Tijdens deze voorbereidingen vindt de wisselwerking tussen cognitief en ondernemend leiderschap plaats waarbij de kennis binnen een bepaald land wordt overgedragen aan de afgevaardigde van dit land om vervolgens met deze kennis en diplomatieke skills andere landen te overtuigen en mee te nemen in slimme deals. De Europese raad wordt ondersteund door een secretariaat die medeverantwoordelijk is voor de voorbereiding en uitwerking van de samenkomsten van de Europese raad. Wanneer een kleine lidstaat president is van de Europese raad maakt deze meer gebruik van dit secretariaat dan de grotere lidstaten. Dit komt doordat kleinere lidstaten minder diplomatieke voorzieningen hebben in de zin van minder ministeriestaf. Ook bij ondernemend leiderschap speelt de grootte van het land en dus de grootte van het landelijke ministerie mee (R. K. Wurzel, Liefferink, & Di Lullo, 2019). In praktijk is dus goed te zien dat verschillende soorten leiderschap invloed op elkaar hebben en dat de grenzen tussen de soorten leiderschap.

Hieronder zijn op basis van bovengenoemde literatuur indicatoren opgesteld die wijzen op ondernemend leiderschap. Deze zullen de basis vormen van de interviewvragen over de ondernemende leider eigenschappen van Nederland.

Ondernemend leiderschap	Diplomatieke capaciteiten hebben om een plan of idee op een effectieve manier aan de EU te introduceren.	Aantal Nederlandse diplomatici en

	De onderhandelingscapaciteiten hebben om een plan voor zoveel mogelijk landen aantrekkelijk te maken. Het combineren van zowel onderhandeling als diplomatische capaciteiten om een zo optimaal mogelijke situatie te creëren voor het laten ontstaan gezamenlijke oplossingen voor klimaatproblemen.	initiatiefnemers op Europese topfuncties. Agendasetting Het populariseren van problemen en oplossingen voor die problemen. Het bedenken van beleid dat oplossingen biedt voor de frictie tussen verschillende belangen (het zoeken naar een gunstige deal voor beide partijen). Het faciliteren van steun voor de gevonden opties/oplossingen door samenwerkingen

2.1.5. Cognitief leiderschap

Ten derde is er het cognitief leiderschap. Een cognitief leider onderscheid zichzelf door nieuwe kennis en denkwijzen te genereren voor de problemen die opgelost moeten worden (Young, 1991). Door de nieuwe perspectieven en ideeën omtrent de problemen kan de cognitief leider andere partijen overhalen tot nieuwe oplossingen.

Om tot deze nieuwe perspectieven en ideeën te komen is onderzoek nodig. Door het opzetten van binnenlands onderzoek en wetenschapsinstituten ontstaat er meer kennis en kan een land zich met behulp van deze kennis opstellen als cognitief leider. Zo kan er via wetenschappelijk gedragen theorieën nieuwe experimentele beleidsinstrumenten toegepast worden (Haverland & Liefferink, 2012). Naast de politieke macht die het op kan leveren zijn de investeringen in wetenschappelijke ontwikkeling ook nuttig voor nieuwe banen op de korte termijn. Wanneer de EU deze vorm van ontwikkeling vol houdt zullen deze banen behouden worden en zullen er op de lange termijn nog meer banen bijkomen (European Commission, 2011). Buiten het feit dat het goed is voor de economie is het hebben van een gezonde binnenlandse wetenschap en innovatie cultuur essentieel voor cognitief leiderschap.

Cognitief leiderschap is echter niet iets wat een land zomaar kan verkrijgen. Het zijn van een cognitief leider kost namelijk veel tijd kost. Dit komt doordat de wetenschap vaak veel tijd nodig heeft. Onderzoek kost vaak veel tijd en resultaten en implementatie van een onderzoek kan niet

direct toegepast worden in de EU. Deze lange looptijd maakt het lastig om direct invloed uit te oefenen op EU-beleid. Dit betekent echter niet dat cognitief leiderschap minder krachtig en invloedrijk kan zijn tijdens institutionele onderhandelingen (Wurzel, Liefferink, & Torney, 2018). Sterker nog: “Whatever structural leaders and entrepreneurial leaders may do, it is apparent that the power of ideas is such that these new visions and the concerns they engender are likely to loom larger and larger in institutional bargaining processes at the international level” (Young, 1991, p. 300) De lange looptijd zorgt tegelijkertijd voor ideeën die veel impact kunnen hebben en over een langere periode relevant zijn.

Om de impact van binnenlandse onderzoeken te vergroten probeert een cognitief leider wetenschappers uit verschillende landen op één lijn te krijgen. Door het gezamenlijk formuleren van een duidelijk gekaderd probleem en een breed gedragen oplossing is er meer kans op succes en wordt de invloed van een cognitief leider vergroot (Young, 1991). De samenwerking hoeft niet altijd tussen twee lidstaten te zijn maar kan ook uit onderzoeksinstituten of ngo’s bestaan. Deze kunnen vervolgens onderzoeksnetwerken en community vormen waarbij de complexe aard van deze samenwerkingen voor interessante innovaties kan zorgen (Jänicke 2017, p. 118).

Een breed gedragen wetenschappelijk probleem maakt de volgende stap die een cognitief leider neemt iets makkelijker. De resultaten uit wetenschappelijk onderzoek moeten de weg vinden naar de politiek. Wanneer het probleem breed gedragen is zal de oplossing makkelijker in de politiek geopperd worden. Hiervoor is wel een goede verstandhouding tussen de wetenschap en de politiek nodig. Wanneer dit niet het geval is en de afstand tussen de wetenschap en de politieke instituties te groot is kunnen wetenschappelijke resultaten verkeerd geïnterpreteerd worden door politieke actoren. Wat helpt bij het opnemen van de ideeën en het verkleinen van de afstand tot de onderhandelingen zijn samenwerkingsverbanden tussen verschillende cognitieve entiteiten (Wurzel et al., 2018).

Hieronder zijn op basis van bovengenoemde literatuur indicatoren opgesteld die wijzen op cognitief leiderschap. Deze zullen de basis vormen van de interviewvragen over de cognitieve leider eigenschappen van Nederland.

Cognitief leiderschap	Het land moet beschikken over wetenschappelijke kennis betreffende klimaatbeleid en klimaatmaatregelen. Het land moet veel ervaring hebben met het toepassen van deze maatregelen. Het land moet kennis hebben over de manier waarop beleidsproblemen worden behandeld in de EU.	Binnenlandse onderzoeken naar innovatieve milieuoplossingen Tijd vrijmaken voor het langdurige proces van innovatie implementatie. Het aandragen van een breed gedragen wetenschappelijk centraal probleem Een effectieve en duidelijke verstandhouding

		tussen wetenschappers en diplomaten.

2.1.6. Uitsluiting pionier

Bovengenoemde leiderschap soorten hebben een externe focus. De landen die zich manifesteren als structureel, cognitief of ondernemend leider proberen andere landen mee te krijgen in hun visie. De hoge interne ambitie zorgt er in dit geval voor dat deze landen actief de leiding op zich nemen ten opzichte van andere landen en zich dus bemoeien met buitenlands beleid. In de literatuur wordt nog een andere soort leiderschap genoemd, namelijk een pionier. Wanneer een land een hoge binnenlandse klimaatambitie heeft maar deze vervolgens niet internationaal uitdraagt is er sprake van een pionier (Liefferink & Wurzel, 2016; Holzinger & Knill, 2008). Deze vorm van leiderschap is in het geval van Nederland niet relevant en wordt daarom verder ook niet behandeld. Uit het volgende stuk zal namelijk blijken dat Nederland een sterke externe focus heeft en zich vaak bemoeit met andere landen. Ook het regeerakkoord (Rijksoverheid, 2017), met daarin plannen voor de klimaataanpak, toont een duidelijke externe focus. Dit maakt het zijn van een pionier onmogelijk en deze vorm van leiderschap kan dan ook volledig uitgesloten worden.

2.1.7. Nederlands leiderschap in de jaren voor 2016

Het handelen van Nederland voor 2016 is behandeld door Liefferink, Boezeman, & de Conick (2016). Dit onderzoek zal dienen als een aansluitend onderzoek op het onderzoek van Liefferink et al. (2016) en zal met name de jaren na 2016 onderzoek. Hiervoor is het belangrijk dat de er een duidelijk beeld is van de jaren voor 2016. Onderstaande stuk schetst aan de hand van verschillende wetenschappelijke bronnen, waaronder Liefferink et al. (2016), waar Nederland vandaan komt en hoe de situatie is achtergelaten in 2016.

Nederland heeft een lange historie als het gaat om leiderschap in het EU-klimaatbeleid. Zelfs voordat klimaatbeleid een agendapunt werd van de EU werd Nederland al gezien als een vooruitstrevend land op het gebied van klimaat (Liefferink, 1997). Toen de EU zich uiteindelijk ook ging wagen aan klimaatbeleid leek Nederland op te staan als één van de partijen die de kar ging trekken. "*Cases in point were the early nation- wide CO2 target in the First NEPP, the active role of the Dutch in the run- up to the UNFCCC, the efforts to establish an EU- wide CO2 tax, the introduction of the 'triptych approach' in the context of EU negotiations about sharing the Kyoto 'burden', and the pioneering role in developing and operationalising the mechanisms of JI and CDM"* (Liefferink, Boezeman, & de Conick, 2016, p. 139). Nederland wierp zich op als land met veel ideeën over verschillende beleidsstructuren en innovatieve oplossingen. Er was sprake van een combinatie van cognitief en ondernemend leiderschap.

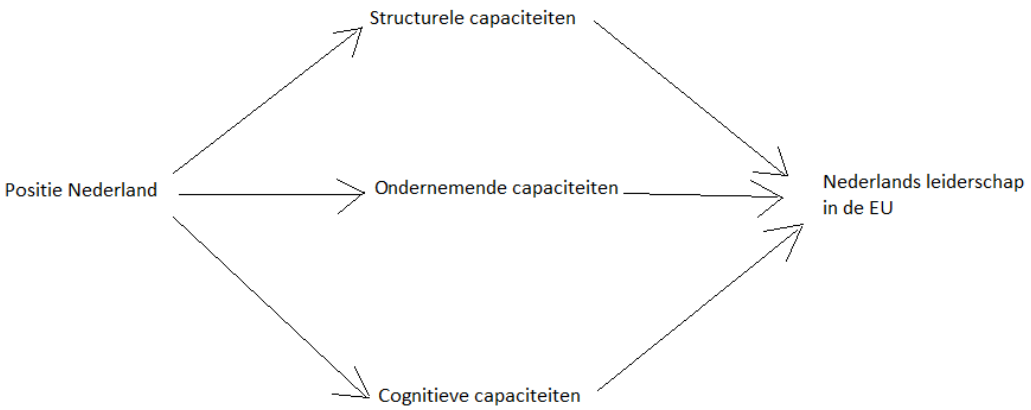
Ondanks deze veelbelovende start bleek het behalen van binnenlandse doelen lastiger dan verwacht waardoor er meerdere malen aan de doelen is gesleuteld. Ook werden veel van de bovengenoemde ideeën en invloeden niet geïmplementeerd door de EU. Dit was voor Nederland een excuus om in eigen land wat rustiger aan te doen wat resulteerden in minimale inspanningen omtrent klimaat. Nederland stelde bijvoorbeeld een nationale energie taks die zo laag was dat het meer ging om het feit dat er een taks was dan het daadwerkelijke nut ervan. Ook wilde we als Nederland zo min mogelijk bijdrage aan het behalen van de emissie verlaging afgesproken in

Kyoto in 1997 (liefferink et al., 2016). Deze en andere acties van de Nederlandse regering lijken een verandering te laten zien in het leiderschap van Nederland. In plaats van cognitief of ondernemend leider is Nederland steeds meer kosten vrij- of symbolisch leider (Huber 1997). Met andere woorden: Nederland deed zich in Europa voor als leider maar handelde uiteindelijk als meeloper, of achterloper.

Toen er vervolgens Europese doelen werden gesteld voor 2030 keek Nederland van een afstandje toe en focuste ze zich voornamelijk of binnenlandse klimaatmaatregelen. Deze maatregelen bestonden onder andere uit het sluiten van een aantal kolen mijnen en uitbreidingen van wind op zee projecten. De eerste werd echter met veel moeite bewerkstelligd en er moesten grote tegemoetkomingen komen voor die belastende sector om de concurrentie met andere landen aan te kunnen. Waar in eerste instantie iedereen het erover eens was dat de binnenlandse maatregelen voldoende zouden zijn werd er na een tijd toch aan getwijfeld (Schoots & Hammingh, 2015). Volgens Liefferink et al. (2016) zijn de redenen voor deze stagnatie in het Nederlandse klimaatbeleid: “the dominance of the traditional fossil fuel sector, a firm belief in market efficiency which is derived from classic economic (policy) theory, and the change of the political tide in the 2000s.” Dit alles zorgt voor een slecht uitgangspunt voor leiderschap door Nederland in de EU (liefferink et al., 2016, p. 141).

Nederland begon dus sterk en manifesteerde zich als cognitief en ondernemend leider in de beginfase van het EU-klimaatbeleid. Na wat mislukte pogingen in de EU en veranderende binnenlandse kabinetten dreven ze steeds verder van het actieve leiderschap af en wordt Nederland gezien als een symbolisch leider: ambitieus in de EU maar zonder binnenlandse klimaatvooruitgang om dit te ondersteunen. De vraag die hieruit voortkomt en de vraag die dit onderzoek probeert te beantwoorden is of dit de afgelopen jaren in stand is gehouden en Nederland steeds verder afdrijft naar de middenmoot of dat Nederland opnieuw een greep doet naar de leiderschapsposities in het Europese klimaatveld.

2.2. Conceptueel model



Hierboven is het op de literatuur gebaseerde conceptuele model te zien. Het conceptueel model begint bij de positie van Nederland. Nederland heeft een positie in de EU die zorgt voor bepaalde capaciteiten ten opzichte van andere landen. Deze capaciteiten zijn onderverdeeld in de drie soorten leiderschap uit de literatuur. De capaciteiten zullen uiteindelijk bepalen wat voor soort Leider Nederland kan zijn in de EU.

2.3. Operationalisering

Het thema van dit onderzoek is de internationale rol van Nederland in het Europese klimaatbeleidsveld. Om te achterhalen welke rol Nederland speelt wordt op basis van verschillende artikelen over de rollen leaders/pioniers and laggards een inschatting gemaakt welke van deze rollen Nederland vervult. Uit de twee artikelen zijn 5 verschillende rollen te onderscheiden. Deze rollen hebben elk hun eigen karakteristieken. Door de door Nederland genomen acties en de beweegredenen achter deze acties te toetsen op deze karakteristieken wordt duidelijk welke rol Nederland heeft ingenomen in het Europees beleidsveld. De dimensies waaruit de rol van Nederland zou kunnen bestaan zijn hierboven al behandeld maar worden hier nog even kort naast elkaar gezet:

- Structureel leiderschap

Om als actor de rol als structureel leider aan te nemen is het beschikken over “hard power” essentieel. In algemene zin betekent deze vorm van macht het hebben van sterke militaire en economische middelen. In het geval van klimaatbeleid in Europa is het eerste niet relevant en komt het vooral neer op het laatste, economische macht (Liefferink & Wurzel, 2016). In het geval van het structureel klimaatleiderschap gaat het voornamelijk over het aandeel in sectoren die direct of indirect te maken hebben met het klimaat. Om met deze structurele macht structureel leider te worden is het belangrijk voor actoren om deze macht, in dit geval de macht over een significant aandeel van de economie, om te zetten in onderhandelingsmacht (Young, 1991).

- Ondernemend leiderschap

Ondernemend leiderschap kan behaald worden wanneer een actor beschikt over diplomatische en onderhandeling capaciteiten. Een voorbeeld waarbij ondernemend leiderschap goed naar voren komt in het samenstellen van een bepaalt pakket van verschillende regelgeving waarbij zoveel mogelijk landen gebaat zijn. Het gaat er bij deze vorm van leiderschap om dat er oplossingen worden gevonden door middel van goede onderhandelingen en diplomatiek. Wanneer een actor via een sterke onderhandeling een oplossing tegenhoudt wordt dit niet gezien als een ondernemend leider. Young formuleert 4 hoofdfuncties waaraan je een ondernemend leider kan herkennen. Naast deze hoofdfuncties kan het hebben van landgenoten op hoge internationale functies ook getuigen van ondernemend leiderschap (Young, 1991).

- Cognitief leiderschap

Deze vorm van leiderschap gaat erg uit van kennis. Wetenschappelijke kennis in het land over verschillende klimaatadaptaties of andere bevorderlijke technieken om klimaatproblemen op te lossen zorgen ervoor dat het desbetreffende land een leider kan zijn in de EU. Wat ook erg belangrijk is voor een cognitief leider is ervaring. Ervaring met verschillende vormen van beleid en regelgeving zorgt voor meer kennis en een grotere toegevoegde waarde voor het Europese klimaatbeleid (Young, 1991).

Theorie	Dimensies	Indicatoren
Structureel leiderschap	Het hebben van significante economische macht. Het hebben van een groot aandeel in bepaalde klimaatproblemen die men probeert op te lossen. Een groot aandeel in een bepaald gebied gebruiken voor een betere onderhandelingspositie.	Het bezitten van een groot aandeel van een energiesector (zowel duurzaam als niet duurzaam) in Europa. Het bezitten van een groot deel van de totale Europese economie (BBP van de EU) Momenten waarop het land dit overwicht inzet om tot een overeenkomst te komen.
Ondernemend leiderschap	Diplomatieke capaciteiten hebben om een plan of idee op een effectieve manier aan de EU te introduceren. De onderhandelingscapaciteiten hebben om een plan voor zoveel	Aantal Nederlandse diplomatici en initiatiefnemers op Europese topfuncties. Agendasetting

	mogelijk landen aantrekkelijk te maken. Het combineren van zowel onderhandeling als diplomatische capaciteiten om een zo optimaal mogelijke situatie te creëren voor het laten ontstaan gezamenlijke oplossingen voor klimaatproblemen.	Het populariseren van problemen en oplossingen voor die problemen. Het bedenken van beleid dat oplossingen biedt voor de frictie tussen verschillende belangen (het zoeken naar een gunstige deal voor beide partijen). Het faciliteren van steun voor de gevonden opties/oplossingen door samenwerking
Cognitief leiderschap	Het land moet beschikken over wetenschappelijke kennis betreffende klimaatbeleid en klimaatmaatregelen. Het land moet veel ervaring hebben met het toepassen van deze maatregelen. Het land moet kennis hebben over de manier waarop beleidsproblemen worden behandeld in de EU.	Binnenlandse onderzoeken naar innovatieve milieuoplossingen Het aandragen van een breed gedragen wetenschappelijk centraal probleem Tijd vrijmaken voor het langdurige proces van innovatie implementatie. Een effectieve en duidelijke verstandhouding tussen wetenschappers en diplomaten.

3. Methodologie

3.1. Onderzoekstrategie

Het onderzoek wordt op een kwalitatieve manier gedaan. Omdat veel vergelijkbare onderzoeken van kwantitatieve aard zijn is het relevant om de kwalitatieve kant van dit onderzoek te belichten. De kwalitatieve methode helpt een beter beeld te krijgen van een specifiek verschijnsel. Aangezien de Nederlandse rol in de Europese Unie een uniek verschijnsel is, is het goed om deze bijzonderheden te belichten en er een kwalitatieve studie van te maken. Het onderzoek wordt gebaseerd op interviews, secundaire bronnen in de vorm van wetenschappelijke artikelen en beleidspapier van overheidsinstanties. Doordat de EU een grote organisatie is en dit vaak afstandelijkheid met zich meebrengt is een literatuurstudie een voor de hand liggende manier om het onderwerp te onderzoek. Echter, beleidsartikelen zijn vaak visitekaartjes voor het achterliggende overheidsorgaan en er kunnen holle doelen en visies in staan. Om deze holle doelen en visies te vermijden en het onderwerp zo goed mogelijk te belichten probeert dit onderzoek met behulp van wetenschappelijke artikelen, kritische rapporten en interviews een kritische blik te werpen op het Nederlands en Europees beleid. Het doel van deze methode is dat er verder gekeken kan worden dan de cijfertjes en percentages in de doelen van de EU. De interviews geven meer diepte en laten de beweegredenen achter de rapporten zien.

3.2. Data-verzameling

De EU heeft een complexe beleidscreatie waar veel verschillende instanties invloed op hebben. Dit komt door de gelaagdheid in het politieke EU-bestuursorgaan. Daarbij komt nog het feit dat de lidstaten van de EU ook invloed hebben op dit beleid en vertegenwoordigd worden in de verschillende organen van de EU. Om de perspectieven van al de verschillende actoren in beeld te krijgen worden de interviews gehouden met mensen uit verschillende Europese en landelijke overheidsorganisaties. Dit onderzoek gaat in op de invloed van Nederland op de EU-klimaatbeleidscreatie dus zullen er zowel mensen in dienst van de EU als mensen in dienst van de Nederlandse regering geïnterviewd worden.

Ten eerste is er gesproken met Fons Janssen (2021). Janssen heeft een wetenschappelijke achtergrond in Wageningen en focust zich voornamelijk op nieuwe technologieën in de industrie. Janssen is actief in verschillende jongerenorganisaties en probeert een brug tussen de jeugd en de huidige beleidsmakers, wetenschappers en bestuurders te zijn. Ook is Janssen actief bij de pan-Europese partij VOLT. Deze activiteiten maakt Janssen uitermate geschikt voor een interview over EU-klimaatbeleid. Janssen zorgt voor het jongerenperspectief, oftewel het geluid van de toekomst, maar ook voor een perspectief uit de industrie en technologie.

Ten tweede is er gesproken met Bram van den Groenendaal (2021). Van den Groenendaal is een tijd actief geweest op provinciaal niveau bij de gemeente Utrecht. Na toenemende interesse in het grotere plaatje kwam van de Groenendaal terecht bij GroenLinks in het Europees parlement. Hier werkt van den Groenendaal nu iets meer dan een half jaar als adviseur van bas van Eickhout aan het klimaatbeleid dossier. Van den Groenendaal zorgt voor een EU-perspectief vanuit het parlement, een belangrijke organisatie bij het realiseren van klimaatbeleid.

Ten derde is er gesproken met Ralph van Brieskorn (2021). Van Brieskorn heeft een lange geschiedenis in klimaatbeleid. Van Brieskorn werkt bij directie klimaat, eerst bij het ministerie van

infrastructuur en milieu en sinds 2017 bij het ministerie van economische zaken en klimaat. Ook is van Brieskorn betrokken geweest bij het SER-energie akkoord, opstellen van de klimaat agenda en Europees klimaatbeleid. Vanaf 2017 focust van Brieskorn zich puur en alleen op Europees klimaatbeleid en is clusterleider van het team dat al het Eu beleid doet vanuit Nederlands perspectief. Van Brieskorn zorgt voor het perspectief vanuit het Nederlandse klimaatministerie, die ook erg gericht is op de EU. Ook brengt van Brieskorn veel ervaring met zich mee en daarmee veel kennis over de historie en het grotere plaatje rondom klimaatbeleid.

Ten vierde is er gesproken met Kasper van der Gugten (2021). Van der Gugten werkt als adviseur bij de tweede kamer. Dus alles wat er in de tweede kamer omtrent klimaat gebeurt wordt door van der Gugten gevolgd om met deze informatie vervolgens de Kamerleden te informeren. Daarbij probeert van der Gugten de Kamerleden ook te adviseren hoe ze daarop zoveel mogelijk invloed kunnen uitoefenen. Van der Gugten zorgt voor het Nederlandse perspectief op binnenlandse en het EU-klimaatbeleid.

Ten vijfde is er gesproken met iemand die mee heeft gewerkt aan de European green deal (2021). De functie en identiteit van deze persoon moeten wegens overheidsredenen anoniem blijven. Wel is duidelijk dat deze persoon vanuit een andere organisatietak van de EU opereert als de vorige geïnterviewden. Ook was deze medewerker nauw betrokken bij het proces rondom de Nederlandse ambitie om de EU-doelen te verhogen, wat uiteindelijk leidde tot de European green deal. Deze medewerker geeft een inkijkje in de creatie van het belangrijkste akkoord rondom EU-klimaatbeleid in de afgelopen jaren, de European green deal. Zowel vanuit Nederlands, als Europees perspectief. Dit interview is echter niet opgenomen dus zal sporadisch en enkel met aanvullend bewijs aangehaald worden.

Ten slotte is er een PBL-rapport geanalyseerd van, van Geest geanalyseerd. Dit rapport is in verschillende interviews naar voren gekomen en laat de haalbaarheid zien van de door Nederland opgezette doelen. De keuze voor dit rapport zit hem in het feit dat dit rapport een stem laat horen die in de vorige interviews nog niet, of nauwelijks naar voren is gekomen. Het rapport zet de beloften en ambities, veel genoemd door de geïnterviewde, in een breder perspectief, en is daarmee de remedie tegen eventuele loze beloften.

De combinatie van Jong en oud, EU en NL, Toekomstgericht en historiebewust, uitvoerend en controlerend zorgt voor een goede balans in de data verzameling.

Dit is een onderzoek waarin theorieën uit de literatuur naast elkaar worden gelegd en er aan de hand van de literatuur omtrent leiders en beleidsrollen aan de ene kant, en de kenmerken van Nederlands en EU-beleid aan de andere kant, beschreven wordt hoe Nederland zich manifesteert en kan manifesteren in het Europese klimaatbeleid. Deze kenmerken komen zowel uit beleidsdocumenten als de interviews met de bovengenoemde betrokkenen. Voor de beleidsdocumenten is data gebruikt uit 2016 tot 2021.

3.3. Data-analyse

Nadat de interviews zijn gehouden zijn deze waar mogelijk getranscribeerd en anders samengevat. Vervolgens zijn deze transcripten, het rapport en de samenvatting handmatig gecodeerd. Hierbij zijn opmerkelijke of interessante stukken tekst gemarkeerd en geclassificeerd.

Ten eerste zijn er open codes toegevoegd aan deze gemarkeerde stukken tekst. Vervolgens zijn er overkoepelende codes aan deze open coderingen toegevoegd. Deze overkoepelende axiale codes hebben een eigen kleur. Aan de hand van de frequentie van deze axiale codes is te zien welke thema's het meest naar voren zijn gekomen en welke dus hoogstwaarschijnlijk het relevantst zijn voor dit onderzoek.

Om de validiteit van de data te waarborgen zijn de interviewvragen en de analyse van de transcripten dicht bij de literatuur gebleven. Dit zorgt ervoor dat de antwoorden uit de conclusie daadwerkelijk gaan over hetgeen wat dit onderzoek probeert te onderzoeken, internationaal leiderschap.

De ambtenaren zijn erg betrouwbaar omdat deze respondenten geen eigen mening mochten geven en als vertegenwoordiger van de staat fungeerden. Ambtenaren zullen dus altijd dezelfde antwoorden geven. Dit kan echter ten koste gaan van de validiteit aangezien er wellicht een positiever beeld geschetst kan worden van de staat die zij representeren. De interviews met Janssen en van den Groenendaal (Persoonlijke communicatie, 2021) trekken dat recht doordat zij vanaf hun positie kritischer zijn en de eventuele voorbarige uitspraken van de ambtenaren kunnen relativeren.

Verder is er één interview dat niet getranscribeerd kan worden. De informatie uit dit interview is getoetst aan de andere interviews en wordt alleen gebruikt als dit de informatie in lijn is met andere interviews, beleidsrapporten of artikelen. Met andere woorden: Dit interview wordt alleen aangehaald als de informatie uit dit interview geverifieerd kan worden.

4. Resultaten

4.1 De positie van Nederland binnen het Europees klimaatbeleid de afgelopen 5 jaar

4.1.1. Europese context

Europese bewustwording

Om een beeld te krijgen van de positie van Nederland in de EU is het belangrijk om te weten hoe de EU en het klimaatbeleid van de EU er in de afgelopen jaren heeft uitgezien. Dit onderzoek stapt in op een bepaald moment in de tijd, eind 2015/begin 2016, waarbij er een aantal processen spelen die al voor 2015 zijn ingezet. Het Europese klimaatbeleid kenmerkt zich door bepaalde golfbewegingen waarbij bepaalde ideeën ineens vaart krijgen door ontwikkelingen in de politiek of in de maatschappij (Brieskorn, pers. communicatie, 2021). De ontwikkelingen van de afgelopen tijd zijn terug te leiden tot de publicatie van het rapport van de IPCC waarin stond dat de mens de hoofdoorzaak is van klimaatverandering. “Human influence on the climate system is clear, and recent anthropogenic emissions of greenhouse gases are the highest in history. Recent climate changes have had widespread impacts on human and natural systems” (IPCC, 2014, p. 2). Hiermee werd duidelijk dat de mens een grote invloed heeft op het klimaat maar deze dus ook kan beschermen en op een positieve manier kan beïnvloeden.

De resultaten van het IPCC-rapport zette een nieuwe golfbeweging in werking. De Europese Unie nam dit mee naar de Parijse klimaattop van 2015 en besloot daar een vooruitstrevende positie in te nemen. Tijdens de klimaattop werd door elke partij een doel gesteld voor zichzelf. Deze mate van ambitie in de doelen was afhankelijk van de historie en huidige situatie van het desbetreffende land. Doordat Europa in het verleden veel heeft uitgestoten en ze mede daardoor verder ontwikkeld zijn dan andere delen van de wereld hebben zij, samen met de VS, gekozen voor relatief ambitieuze emissieverlagingsdoelen. Ontwikkelingslanden die in het verleden veel minder hebben uitgestoten hebben doelen uitgesproken die meer in lijn zijn met hun huidige situatie. The Europese Unie stak er bovenuit met de doelstelling: Verlaging van de Emissies met ten minste 40% ten opzichte van 1991 door maatregelen binnen Europa. Dit was het meeste ambitieuze doel van de klimaattop. De VS koos bijvoorbeeld voor een emissieverlaging van slechts 26 tot 28% ten opzichte van 2005 (NRDC, 2017). Mede dankzij haar historie en rijkdom neemt Europa de leiding in wereldwijd klimaatbeleid. Vanaf dat moment werd Europa gezien als de regelmacht van de wereld (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021).

Aanscherping EU doelen

Het overkoepelende doel van de wereldwijde emissieverlagingen is de stijging van de tempratuur in de wereld inperken tot 1,5/2 graden Celsius. Al snel bleek dat de 40% emissiereductie niet genoeg was en zijn er richting de klimaatconferentie van Katowice nieuwe doelen opgesteld. Het belangrijkste doel wat hieruit kwam was dat de Europa klimaatneutraal moest worden voor 2050. Om dit doel te behalen is er een routekaart uitgestippeld met allerlei verschillende maatregelen die getroffen kunnen worden om Europa klimaatneutraal te maken (“Europese Green Deal”, 2021). De overkoepelende naam voor al deze plannen en maatregelen is de European green deal. Deze green deal, opgezet door de voorzitter van de Europese commissie Ursula van Leyen, is een

stappenplan “die de EU moet omvormen tot een eerlijke en welvarende samenleving, met een moderne, hulpbronnenefficiënte en concurrerende economie, waar vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten en economische groei is losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen. (Europese Commissie, 2019, p. 1)” Eén van de eerste harde maatregelen die voort is gekomen uit de European green deal is de klimaatwet. In deze wet is verankerd dat Europa in 2050 het klimaatneutraliteitsdoel behaald moet hebben. De wet geeft de EU de macht om maatregelen op te dragen aan lidstaten. Wanneer de lidstaten dit vervolgens niet doen kunnen ze juridisch vervolgd worden door de EU (“Europese Green Deal”, 2021). Hier is dus goed te zien dat de EU met de Europese green deal harde maatregelen treft waardoor het klimaat en de bestrijding van klimaatverandering op internationale schaal serieus genomen wordt.

Het gevolg van deze green deal is het feit dat de ten minste 40% emissiereductie voor 2030 niet meer toereikend was voor het klimaatneutraliteitsdoel voor 2050. Voor de green deal lag de doelstelling namelijk op ten minste 80 tot 95% emissiereductie in 2050. Door de ambitieuzere doelen voor de lange termijn moeten de doelen op de korte termijn ook bijgeschaafd worden. Dit werd in 2020 voorgesteld door de commissie en in april 2021 bereikten de 27 lidstaten van de EU een akkoord. De door de commissie voorgedragen doelstelling van 55% emissiereductie ten opzichte van 1990 voor 2030 werd goedgekeurd door de afgevaardigde van de lidstaten, het Europese parlement en de Europese commissie (“Europese Green Deal”, 2021). Om het 55% doel kracht bij te zetten worden er vanuit de EU nieuwe maatregelen ontworpen. De commissie komt in juli van 2021 met een klimaatpakket waarin 12 sectorale wetten worden gevormd. Deze wetten zullen gevolgen hebben voor zowel ETS als ESR-sectoren en lidstaten zullen zich daaraan moeten aanpassen (European Parliament, 2021).

Belangrijkste klimaatwetgeving

Naast de Europese Green Deal met haar klimaatwetten zijn er ook drie onderliggende regeringssystemen die Europese uitstoot proberen te beperken. Ten eerste is er het Emision Trading System (ETS) (van Geest, 2021). Hier wordt de uitstoot van grote industrie en elektriciteitssector gereguleerd. Deze partijen opereren namelijk internationaal en zijn de individuele lidstaten ontgroeid. Er is daarom een Europese markt opgezet waar grote vervuilers rechten kunnen verhandelen die hun het recht geven om een bepaalde hoeveelheid broeikasgassen uit te stoten. Daaropvolgend is er het Emmision sharing regulation (ESR) (van Geest, 2021). Deze regeling betreft lidstaten individueel en gaat over nationale doelen die gelden voor emissies in de gebouwde omgeving, mobiliteit, landbouw en een klein deel van de industrie. Ten slotte is er de verordening van landgebruik, landgebruiksverandering en bosbouw (LULUCF) (van Geest, 2021). Dit gaat over de emissies die uitgestoten en opgevangen kunnen worden door de eerdergenoemde sectoren. De EU legt bijvoorbeeld lidstaten op hoeveel ton CO2 de lidstaten mogen uitstoten of moet opvangen met hun bossen (The European Commission, 2020). De regelgeving maakt de mogelijk emissieverlaging in deze sectoren te ruilen met ESR-sectoren, en andersom. Hierbij gaat het echter om slechts 280 Mt CO2 per 10 jaar en kan dit alleen via bosbouw en gewasland management (Nabuurs, Arets, Lesschen, & Schelhaas, 2018). De LULUCF en de ESR lijken politiek gezien op elkaar aangezien beide opgelegd worden door de EU waar vervolgens de lidstaten een invulling aan mogen geven. Al deze reguleringen kenmerken het handelen van de EU. Europa is namelijk een echte regelmacht. Reguleringen zoals ETS of de wat

meer sectorale regels zijn erg innovatief en vooruitstrevend wanneer je deze vergelijkt me de rest van de wereld. In die zin is Europa voortrekker op mondiale schaal als het gaat om het vertalen van ambities naar de complexe werkelijkheid door wetgeving (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021). Aanscherpingen van ETS, ESR en LULUCF-sectoren door de klimaatwetten dienen als middel om de EU-emissiereductie doelstellingen te halen en invloed op de regulering van deze sectoren is daarom essentieel voor een klimaatleider.

De belangrijkste ontwikkelingen in het EU-klimaatbeleid zijn de ophogingen van de doelen voor 55% emissiereductie in 2030 en 100% emissiereductie in 2050. Deze doelen zullen uiteindelijk leiden tot aanscherpingen in de ETS, ESR en LULUCF-sectoren. Deze aanscherpingen zullen ervoor moeten gaan zorgen dat de doelen voor 2030 en 2050 behaald gaan worden en kunnen gezien worden als de uitvoering van de klimaatdoelen. Bij het formuleren en uitvoeren van deze doelen kan Nederland een leider zijn of misschien al zijn geweest. Om dit te onderzoeken is het eerst belangrijk om te kijken waar Nederland op dat moment stond op het gebied van klimaatbeleid.

4.1.2. Positie Nederland

Nationale akkoorden

Om een goed beeld te krijgen van Nederlands klimaatbeleid en de invloed van Nederland op de EU worden de ontwikkelingen omtrent klimaatbeleid in Nederland naast de ontwikkelingen in de EU geplaatst.

Nederland heeft de eerste ontwikkelingen in klimaatbeleid te danken aan het maatschappelijk middenveld. Zoals al eerder vermeld werden er rond 2013 nieuwe plannen opgezet rondom schone energiewinning (Liefferink et al, 2017). Er werden enkele kolencentrales gesloten en er werd geïnvesteerd in windparken op zee. Het sluiten van de kolencentrales en wind op zee samen met allerlei andere maatregelen rondom energie werden vastgelegd in het SER-energie akkoord. Het akkoord was het resultaat van een samenwerking tussen de overheid, werkgevers, vakbeweging, natuur- en milieuorganisaties, andere maatschappelijke organisaties, energieproducenten en financiële instellingen (SER, 2017) en werd geïnitieerd door het maatschappelijke middenveld, en niet door de politiek. Hoewel het akkoord sinds lange tijd weer een teken gaf van Nederlandse klimaatinnovatie was er veel kritiek op de praktische uitwerking en de uiteindelijke resultaten. Doordat er zoveel verschillende partijen aan tafel zaten en iedereen het met het uiteindelijke akkoord eens moest zijn werden de doelstellingen niet erg vooruitstrevend (liefferink et al., 2016). Hoewel de uitvoering niet erg effectief bleek was het energieakkoord wel één van de eerste stappen richting verbetering van het klimaatbeleid en een teken dat Nederland, in dit geval het maatschappelijk middenveld, het heft in eigen handen neemt. Het energie akkoord kwam bijvoorbeeld eerder dan het IPCC-rapport en de door de EU uitgesproken ambities bij de klimaattop in Parijs.

Nederland vervolgde de weg die door het SER-energie akkoord was ingeslagen en manifesteerde zich met het voorstel om een nationaal klimaatakkoord op te stellen ineens als land met relatief ambitieus klimaatbeleid. Waar de Nederlandse politiek bij het SER-energie akkoord nog een bijrol speelde was de nieuwe regering in 2017 de initiator. In het regeerakkoord stonden de plannen voor een nationaal klimaatakkoord met daarbij in grote lijnen hoe dit akkoord eruit zou gaan zien. Er wordt een duidelijk doel gesteld voor 2030, namelijk: een binnenlandse emissiereductie van

ten minste 49% (Rijksoverheid, 2017). De Nederlandse regering speelde hiermee in op het feit dat de 40% reductie die de EU heeft voorgesteld tijdens de klimaattop in Parijs waarschijnlijk niet genoeg zal zijn om de tempratuurstijging binnen de 2 graden te houden (Janssen, pers. communicatie, 2021). Hier is goed te zien dat Nederland voor zichzelf een ambitieuzer doel stelt dan de uitgesproken ambitie van de EU. Dat is voor een land als Nederland, met een relatief grote uitstoot (Eurostat, 2021), een grote stap richting de kopgroep in de EU.

Buitenlandse ambitie

De ambities van Nederland stoppen echter niet bij de Nederlandse grens. Naast de binnenlandse ambitie wordt er in het regeringsakkoord ook aangegeven dat er een internationale ambitie is vanuit Nederland. Nederland wil in Europa de emissiereductiedoelstelling ophogen naar 55%. Met het lobbyen voor deze verhoging hopen ze de commissie zo ver te krijgen om in 2019, tijdens het eerstvolgende moment dat de doelstelling aangepast kan worden, het Europese overkoepelende doel te verhogen naar 55%. Wanneer dit niet gebeurt zal Nederland met een aantal andere landen toch afspreken om extra doelen te formuleren boven op de bestaande doelen van de EU (Rijksoverheid, 2017). Hiermee laat Nederland zien dat ze niet alleen een greep doet naar de kopposities, maar ook andere met zich meeneemt. En met succes want na een langdurige lobby van Nederlandse ministers in samenwerking met ministers uit andere landen is het 55% doel voor 2030 in de gehele EU vastgelegd (NOS, 2021). Deze prestatie is erg interessant voor dit onderzoek omdat het een duidelijke externe focus vanuit Nederland laat zien die uiteindelijk leidt tot een ambitieuzer klimaatbeleid voor de gehele EU.

Nederland laat door deze actie een duidelijke kentering zien in het binnenlandse klimaatbeleid en de omgang met Europees klimaatbeleid. Waar de regering eerst nog vaak het minimale deed en er met behulp van losse energie akkoorden hele soepele doelen werden gesteld is er nu een duidelijk ambitieus doel gesteld voor zowel binnen als buiten de landsgrenzen. Deze kentering in Nederland heeft volgens van den Groenendaal (2021) onder andere te maken met de coalitie die op dit moment de regering vormt. Een coalitie met gedoogsteun van de PVV, kabinet Rutte 1 aan het begin van het vorige decennium, zal terughoudender zijn op het gebied van klimaat dan het kabinet van het bovengenoemde regeerakkoord, o.a. bestaande uit D66. Zoals al eerder benoemd heeft het maatschappelijk middenveld hiervoor de toon gezet door het initiëren van het energie akkoord (van Janssen, pers. communicatie, 2021) en hebben twee redelijk progressieve coalities op het gebied van klimaat de lijn doorgezet en een duidelijke kentering te weeg gebracht.

Uitvoering 55% doelen

Wanneer Nederland serieus genomen wil worden in de EU moeten de door Nederland voorgestelde doelen voor 2030 binnenlands wel gehaald worden. Nederland is echter nog ver verwijderd van de opgestelde ambitie. Wat de ophoging van 40 naar 55% voor Nederland betekent is begin 2021 berekend door van Geest in een verkenning van het PBL. Het rapport is een kritische noot bij de huidige beleidsmaatregelen en laat de haalbaarheid van de ambitie van Nederland zien. Er wordt gelijk duidelijk dat het huidige beleid lang niet genoeg zal zijn voor de 55%. Het huidige beleid zal voor een emissie verlaging van 34% zorgen. Dit zal volgens het vorige kabinet nog iets hoger uitvallen, richting de 43%, wanneer de maatregelen die in de planning staan uitgevoerd worden. Hoe de laatste 12% behaald gaan worden hangt af van de politieke

keuzes op nationaal en Europees gebied. Doordat een deel van de uitstoot veroorzaakt wordt door ETS-sectoren kan Nederland daar zijn handen van af houden. Echter heeft Nederland als nationaal doel een emissiedaling van ten minste 49% in alle sectoren, dus ook de ETS sectoren (van Geest, 2021).

Dit geeft Nederland een aantal opties voor de toekomst. Ten eerste kan Nederland alle nationale doelen loslaten en zich alleen focussen op het overkoepelende Europese doel wat ervoor zorgt dat Nederland in de ESR-sectoren flink moet verduurzamen, maar nationale regelgeving zoals CO2-heffing en sde++ loslaten. Hiermee zal Nederland weinig initiatief nemen en buiten het aanscherpen van de binnenlandse ESR-sectoren voornamelijk afwachten. Als tweede optie kan Nederland vasthouden aan nationaal beleid als het gaat om de ESR-sectoren, en de ETS sectoren overlaten aan de EU. Hiermee horen ze op nationaal gebied wellicht bij de kopgroep maar is de invloed op grote industrieën en het buitenland nihil. Ten slotte kan Nederland de 55% doelstelling doortrekken voor zowel ETS als ESR-sectoren waarmee ze het nationale doel ophogen en daarmee het voortouw nemen in eigen land en een betere uitgangspositie hebben voor klimaatneutraliteit in 2050 (van Geest, 2021). Nederland bevindt zich op een kruispunt. De beslissing die door de nieuwe regering gemaakt gaat worden kan zomaar de toon zetten voor het komende decennium.

Nederland heeft met het regeerakkoord een duidelijke stap gezet richting de kopgroep van de EU. Hoewel het emissiereductie doel van 49% nog relatief laag is vergeleken met de doelen die Scandinavische landen voor zichzelf hebben gesteld (van der Gugten, pers. communicatie, 2021) is Nederland wel de eerste die een integraal nationaal klimaatakkoord heeft bereikt. Nederland heeft zich daarmee gepositioneerd als vooruitstrevend EU-land. Echter moet nu daad bij woord gevoegd worden. Er wacht nog een grote opgave om de binnenlandse doelen te behalen. Dit zal mede bepalen wat voor leider Nederland is of kan zijn in de toekomst.

4.2. Nederlands Leiderschap

4.2.1. Vereiste voor leiderschap

In dit hoofdstuk wordt de literatuur omtrent leiderschap toegepast op de positie van Nederland die hierboven beschreven is. Aan het handelen van Nederland en de positie die dit handelen heeft opgebracht is te zien of Nederland beschikt over leiderschapscapaciteiten in de Europese Unie. Om een klimaatleider te zijn op Europees niveau zijn er echter enkele vereiste waaraan een land moet voldoen.

Ten eerste moet een land vooruitstrevend binnenlands klimaatbeleid uitvoeren. Wanneer dit niet het geval is loopt een land niet voorop en is het erg lastig om de andere landen de juiste weg te wijzen. Wanneer een land, ondanks achterlopend binnenlands klimaatbeleid, de leiding probeert te nemen wordt dit symbolisch leiderschap genoemd, een rol die Nederland al eens eerder heeft vervuld (Huber 1997). Echter, is in de vorige deelvraag gebleken dat er een duidelijke kentering ontstond, mede door het maatschappelijk middenveld en het SER-energieakkoord. Toen bleek dat daar niet zoveel uitkwam heeft de nieuwe regering het probleem weer opgepakt en als één eerste in Europa de opdracht gegeven om een integraal, nationaal klimaatakkoord op te zetten (Janssen, pers. communicatie, 2021). Hoewel de beoogde doelstelling van 49% volgens van Gugten (pers. communicatie, 2021) niet heel hoog is in vergelijking met andere landen. Wat Nederland wel in de

weg zit is het feit dat 49% emissiereductie voor Nederland, met haar relatief zware industrie, best ambitieus is maar in Europa niet ambitieus genoeg is om vooraan te lopen (van der Gugten, pers. communicatie, 2021).

Ook is het belangrijk om een stabiel en rechtlijnig bestuur te hebben dat niet om de haverklap een andere visie krijgt (liefferink et al., 2017). Gekeken naar de afgelopen 5 jaar is dat laatste zeker het geval in Nederland. Nu is dit niet zo moeilijk aan gezien er om de 4 jaar een nieuwe regering komt en er dus maar 1 coalitiewijziging heeft plaats gevonden. Aan de andere kant, wanneer je de levensloop van de afgelopen twee coalities bij elkaar optelt heb je het over 8 jaar lang een stabiel kabinet. Het helpt hierbij dat de coalities erg veel op elkaar leken en er dus geen rigoureuze veranderingen in de visie heeft plaats gevonden. "…omdat we hele stabiele kabinetten hebben voor de buitenwereld met Rutte aan het roer. Paars met PvdA en nu d66 CU en CDA samen met VVD hebben we best wel een stabiele lijn door getrokken" (Brieskorn, pers. communicatie, 2021, p. 7).

Beide vereiste voor leiderschap zijn in zekere mate aanwezig in Nederland. De positie van Nederland nodigt uit voor leiderschap, echter is het nu de vraag of Nederland zich daadwerkelijk heeft opgesteld als leider en zo ja, wat voor leider. In de volgende deelhoofdstukken wordt gekeken of Nederland in bezit is van de eigenschappen die horen bij structureel, cognitief of ondernemend leiderschap. Hierbij spelen de indicatoren van de operationalisering een grote rol en wordt er per indicator gekeken of deze terug te zien is in het handelen van Nederland de afgelopen 5 jaar.

4.2.2. Structureel leider eigenschappen

Groot aandeel in een vervuilende sector

Nederland is een klein land. Nederland en structureel leiderschap lijkt daarom ook op het eerst gezicht een rare combinatie. Toch kan een klein land structurele macht uitvoeren wanneer ze bijvoorbeeld een hele grote economie of een groot aandeel in een bepaalde sector hebben. Dit gebeurde bijvoorbeeld in het eerdergenoemde geval van de nieuwe katalysator uit Duitsland, waarbij Duitsland macht uitoefende met behulp van de grote Duitse auto-industrie en markt (Wurzel, 2002). Nederland heeft een relatief grote staalindustrie (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021). De staalindustrie is een grote vervuiler in Europa en Nederland, een land met een relatief grote staalindustrie, zou daardoor veel macht hebben in de EU. Wanneer Nederland dit overwicht om zet in onderhandelingskracht is er sprake van structureel leiderschap. Echter is de staalindustrie in Nederland niet exclusief verbonden met het land wat ervoor zorgt dat Nederland geen autonome macht heeft over die industrie. De staalindustrie valt onder tata steel wat een multinational is die alleen gehoorzaamd aan de EU met haar ETS systeem. De enige manier waarop Nederland deze industrie onder controle zou hebben en daarmee structureel leiderschap kan verwerven is het overnemen van tata steel en dat is veel te veel risico voor een klein land als Nederland (Janssen, pers. communicatie, 2021).

Hetzelfde geldt voor de Nederlandse scheepsvaartindustrie. De scheepsvaart industrie kent een lange Nederlandse historie. Dit heeft geresulteerd in een behoorlijk aantal havensteden die nu nog gebruikt worden veel de scheepvaart. Ook is Nederland een grote speler op het gebied van schepenbouw (Janssen, pers. communicatie, 2021). Als Nederland kan je proberen deze

scheepsvaart te verduurzamen maar er een machtige positie uit verwerven is onmogelijk. Dit komt doordat de scheepsvaart zo internationaal georiënteerd is wat het onmogelijk maakt om autonome macht te hebben oer deze industrie. Bovendien zijn er Europese plannen om de gehele Europese scheepsvaart onder het ETS systeem te laten vallen wanneer Nederland nog verder vanaf zal gaan staan (van Geest, 2021). De internationale aard van de industrie en het feit de industrie steeds meer onder EU-juristrectie komt te staan zorgt ervoor dat het onmogelijk is voor Nederland om via de scheepsvaartindustrie macht uit te oefenen op EU-beleid.

Nederland geen structureel leider

Kortom, de grote sectoren van Nederland leveren geen overwicht op in Europa, wat structureel leiderschap voor Nederland onmogelijk maakt. Volgens Janssen (pers. communicatie, 2021) zal dit in de toekomst niet snel veranderen aangezien het voor een klein land als Nederland erg lastig en risicovol is om een overwicht in grote vervuilende sectoren te bemachtigen. Nederland zal het dus voornamelijk van cognitieve- of ondernemende leiderschapstechnieken moeten hebben, wil het een klimaatleider zijn in de toekomst.

4.2.3. Cognitieve leider eigenschappen

Binnenlandse onderzoeken naar innovatieve milieuoplossingen

Een cognitief leider maakt gebruik van kennis om andere lidstaten te overtuigen en mee te nemen in hun visie. Om als lidstaat cognitief leider te worden moet er kennis aanwezig zijn in het land. De politieke vertegenwoordiging van een lidstaat hoeft die kennis niet zelf te genereren maar kan dit stimuleren door onderzoeken en onderzoekcentra te steunen. Nederland heeft van oudsher veel geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek en beschikt over veel kennis (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021). Van der Gugten (pers. communicatie, 2021) ziet bij alle inzet vanuit de politiek innovatie terugkomen. Dit komt mede doordat Nederland er altijd al veel aandacht aan heeft gegeven en er dus goed in is geworden. Dit blijkt ook uit de jaarlijkse cijfers van het Globel Innovation Index (GII) waar Nederland de vijfde plaats in neemt van de meest innovatieve landen ter wereld (GII, 2020). Dit is landelijk terug te zien aan de hoeveelheid proefprojecten die Nederland de laatste jaren van de grond laten komen.

Carbon Dioxide Capture and Storage (CCS) oftewel CO2 opslaan onder de grond is een proefproject waar erg veel Nederlandse belangstelling voor was (van der Gugten, pers. communicatie, 2021). De belangstelling voor deze manier van CO2 verlaging begon al 15 jaar geleden. In 2009 kwam er echter veel kritiek op het CCS door de kosten en risico's die het met zich mee bracht (Liefferink et al., 2017). Ondanks deze kritieken en de afkeurende geluiden uit de EU bleef Nederland met het idee van CCS bezig. Janssen (pers. communicatie, 2021) deed bijvoorbeeld in 2019 nog steeds onderzoek via kek naar direct air capture, dus co2 uit de lucht halen in combinatie vat waterstof synthetische brandstoffen maken of grondstoffen. Ondanks dat is Jansen (pers. communicatie, 2021, p. 10/11) wel kritisch: "mensen geloven nog heel erg in (…) het opslaan en afvangen van de co2 ja, en ik denk, dat kan wel voor de komende 20 jaar maar dat lost het probleem voor 2060 niet op dus laten we vooral nu kijken naar hoe we het kunnen ombouwen om te zorgen dat we echt nieuwe technologieën ontwikkelen die we later naar de

hele wereld kunnen exporteren." De meningen over de duurzaamheid van de CCS zijn dus verdeeld. Op de korte termijn zal de CCS zorgen voor emissieverlaging wat de interesse kan opwekken van andere lidstaten. Echter moet er volgens Janssen (pers. communicatie, 2021) voor de lange termijn een aanvullende innovatie komen om het emissieprobleem echt op te lossen. Het cognitief leiderschap op basis van de CCS is in dat geval van korte duur. Wanneer Nederland langdurig cognitief leiderschap wil tonen zullen de innovaties die het land stimuleert ook voor de lage termijn moeten gelden.

Meer investeren in nieuwe technologieën voor de lange termijn dus. De investering in technologieën rondom groene waterstof lijken bijvoorbeeld flink toe te nemen en de regering ziet in deze methode veel potentie (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021; van der Gugten, pers. communicatie, 2021). Nederland kan een cruciale rol spelen in de ontwikkeling van groene waterstof, "puur omdat Nederland rijk genoeg is om de leercurve aan te zwengelen en zo kan helpen groene waterstof betaalbaar te maken" (ten Brinck, 2021). Ook heeft Nederland een groot potentieel voor wind op de Noordzee en zijn gasinfrastructuur en -kennis (Rijksoverheid, 2019). De duurzame opwekking en de multi-inzetbaarheid van het product zorgt ervoor dat deze innovatie oplossingen biedt voor de lange termijn (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2021). Hoewel de ontwikkelingen rondom groene waterstof zich nog in een vroeg stadium bevinden zou het feit dat Nederland zoveel investeert in deze innovatie kunnen leiden tot cognitief leiderschap. Wanneer groene waterstof de oplossing blijkt voor schone energie zal de innovatie door heel Europa worden toegepast en kan Nederland met de kennis die is opgedaan tijdens de ontwikkeling van de innovatie de leiding nemen.

Tijd vrijmaken voor het langdurige proces van innovatie implementatie.

De drang van Nederland om innovaties te ontwikkelen is erg hoog. Al snel worden er grootse plannen bedacht over wat er allemaal wel niet mogelijk is met de nieuwe technologieën (Janssen, pers. communicatie, 2021). Soms slaat Nederland daarin door en gaan ze te snel. Er wordt bijvoorbeeld veel gekeken naar technologieën rondom groene waterstof en de toepassing daarvan. Er komen plannen voorbij als duurzame waterstoftreinen, etc. terwijl Nederland nog helemaal geen schone waterstof productie heeft. Voor de duurzame productie van groene waterstof moet er energie opgewekt worden via duurzame opwekkingsmethodes zoals zonnepanelen en windturbines. Wat er nu gebeurt is dat voor de productie van waterstof stroom gebruikt wordt dat anders bijvoorbeeld naar huishoudens zou gaan. Om het gat wat er dan ontstaat op te vullen worden er fossiele brandstoffen gebruikt zoals gas, wat weer slecht is voor het klimaat (Janssen, pers. communicatie, 2021). Nederland is dus nog niet zover om groene waterstof op een duurzame manier te gebruiken en de waterstof technologie heeft nog wat tijd nodig om te ontwikkelen. Toch probeert Nederland groene waterstof gelijk toe te passen en daar ligt de valkuil voor dit land. De drang naar innovatie moet namelijk niet in de weg zitten van de ontwikkeling van deze innovaties. De kwaliteit van de innovatie kan hierdoor achteruitgaan wat soort voor een slechtere uitgangspositie voor cognitief leiderschap.

Een voorbeeld waar de Nederlandse regering wel genoeg tijd vrij heeft gemaakt voor het langdurige proces van innovatie en implementatie is de circulaire economie in de landbouw. Nederland is erg goed in intensieve landbouw. Het nadeel aan deze intensieve landbouw is dat

het vaak gebruik maakt van een lineair productieproces, wat slecht is voor het klimaat. De oplossing hiervoor ligt volgens het land in de circulaire economie. Nederland probeert lokale initiatieven goed op te zetten en de ruimte te geven zodat er nieuwe vruchtbare ideeën en toepassingen uit kunnen komen. Met de circulaire economie in de landbouw heeft Nederland korte ketens gefaciliteerd op lokaal niveau. Door zo kleinschalig te beginnen was er ruimte voor mislukking en kreeg de innovatie de tijd om verder te ontwikkelen. Uiteindelijk zijn de best practices gedeeld met de rest van Europa (Janssen, 2021). In dit geval heeft de rust die genomen is tijdens het uitrollen van de nieuwe innovatie gezorgd voor een betere ontwikkeling van circulaire economie. Nederland is met deze kennis Europa ingegaan en neemt daarmee de leiding door andere landen mee te nemen in hun ideeën over circulaire economie. Het feit dat Nederland hier de leiding neemt op basis van kennis kan gezien worden als cognitief leiderschap.

Een effectieve en duidelijke verstandhouding tussen wetenschappers en diplomaten.

Wanneer er voldoende ruimte is gegeven aan de wetenschap en de innovaties ontwikkeld zijn is het de beurt aan de politiek om deze innovaties uit te dragen in de EU of landelijk te stimuleren. Om deze stap van wetenschap naar politiek te maken moet er een duidelijke verstandhouding zijn tussen de wetenschap en politiek. Hierbij is het belangrijk dat de afstand tussen de politiek en de wetenschap niet te groot wordt. Een middel om dit tegen te gaan is het vormen van samenwerkingen tussen kennisinstanties. In het gesprek van Janssen (2021) kwam naar voren dat de overheid deze samenwerkingen probeert te steunen of zelfs op te zetten. Het ICEP-programma is daar een goed voorbeeld van. Dit is een programma uit den haag die kleine energie innovatie bedrijven steunt door het faciliteren van netwerkactiviteiten en publiek/private samenwerkingen (Rijksdienst, 2021). Deze bedrijven opereren allemaal in duurzame energiesectoren. Het ICEP-programma is op zoek naar samenwerking tussen particuliere en publieke kennisinstanties.

Naast deze focus op kleinschalige samenwerking focust Nederland zich ook op grotere innovatieve samenwerkingen. “Cijfers van het CBS over 2018 duiden op enige stijging van het aandeel innovatieve bedrijven dat heeft samengewerkt met een kennisinstelling” (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2020). Nederland probeert dus op lokaal als landelijk niveau samenwerking tussen cognitieve entiteiten te bevorderen. De samenwerking levert niet alleen nieuwe en betere innovaties (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2020) maar dus ook een betere verstandhouding tussen de wetenschap en de politiek. Dit bevordert de kennisstroom vanuit de wetenschap naar de politiek. Met deze kennis kan de politiek vervolgens een leiderschapsrol afdwingen.

Het aandragen van een breed gedragen wetenschappelijk centraal probleem

Een goede samenwerking tussen wetenschap en politiek is niet alleen belangrijk voor de overdracht van oplossingen maar ook voor het afstemmen van het probleem dat opgelost moet worden. Wanneer alle koppen dezelfde kant op staan en er bij de wetenschap het idee heerst dat er gezamenlijk probleem opgelost moet worden zal er met meer urgentie een oplossing gezocht worden en zal deze oplossing beter ontvangen worden in de politiek (Young, 1991). In brede zin is dat natuurlijk gebeurd met het eerder benoemd IPCC-rapport waarin duidelijk werd dat de mens

de oorzaak is van klimaatverandering (IPCC, 2014). Dit is het centrale wetenschappelijke probleem waar de EU en Nederland een oplossing voor moeten gaan vinden.

Wat Nederland wel heeft aangedragen is het feit dat het opgestelde doel voor 2030 door de EU niet genoeg zou zijn om de tempratuurstijging onder de 2 graden te houden. Toen bleek dat 40% emissiereductie in 2030 niet genoeg zou zijn is Nederland als één van de eerste gaan lobbyen om dit probleem aan te kaarten (Brieskorn, pers. communicatie, 2021), mede op basis van het regeerakkoord van Rutte III. Dit was echter geen nieuw wetenschappelijk probleem, eerder een aanscherping van de oplossing voor het probleem dat door het IPCC-rapport is aangedragen. In dit geval is het aandragen van een wetenschappelijk probleem niet zo relevant voor cognitief leiderschap omdat het probleem al aangedragen is.

Nederland als cognitief leider

Samenvattend, Nederland is in het bezit van veel aspecten die een cognitief leider moet hebben. Er wordt veel onderzoek gedaan naar nieuwe innovaties. Nederland staat bijvoorbeeld erg hoog in wereldwijde innovatielijstjes (GII, 2020). Waar een aantal jaar geleden CCS het paradepaardje was van de Nederlandse overheid lijkt de focus nu steeds meer richting innovaties rondom groene waterstof te gaan (van der Gugten, pers. communicatie, 2021). Hoewel deze focus af en toe doorslaat in voorbarige aannames zoals het ontwikkelen van waterstoftreinen (Janssen, pers. communicatie, 2021), wordt er over het algemeen genoeg ruimte gegeven aan de wetenschap. De toename in samenwerkingen tussen verschillende cognitieve entiteiten laat zien dat de afstand tussen wetenschap en politiek aan het verkleinen is (Young, 1991). Doordat de overkoepelende wetenschapsfocus van klimaatdoelen vanuit de EU zijn vastgesteld is hier verder geen ruimte en urgentie voor andere lidstaten om een ander wetenschappelijk klimaatprobleem te opperen. Nederland beschikt over innovatieve kennis, probeert de tijd te geven aan de ontwikkeling van nieuwe kennis en weet deze kennis op een duidelijke manier te vertalen naar de politiek. Nederland laat daarmee dus zien dat ze kunnen fungeren als cognitief leider.

4.2.4. Ondernemend leider eigenschappen

Agendasetting

Om te beginnen was het regeerakkoord van 2017 een eerste binnenlandse agenda setter. Dit akkoord bepaalde eigenlijk de planning voor de jaren erna. Zo werd er in het regeerakkoord al in grote lijnen aangekondigd hoe het klimaatakkoord eruit ging zien. Daarmee werd ook duidelijk wat de grootste focus van het binnenlandse klimaatbeleid ging zijn de komende jaren. Het regeerakkoord bepaalde niet alleen de agenda van binnenlands beleid. Er werd namelijk ook een ambitie uitgesproken voor de EU. Nederland zou gaan lobbyen voor 55% emissie reductie in 2030 en proberen dit doel in de Europese agenda te laten opnemen. Het 2030 doel is de eerste grote test voor het EU-klimaatbeleid en de hoogte en de mate van ambitie van dit doel zal de EU-klimaatagenda bepalen voor de komende 20 jaar. Het feit dat Nederland de Europese 55% ambitie al in 2017 benoemd heeft in een regeerakkoord en deze ambitie vervolgens als één van de eerste landen uitdroeg in Europa getuigd van een zekere mate van Nederlandse agendasetting in Europa. Wel moet erbij vermeld worden dat andere landen, met meer succes, pleitte om eerst

het 2050 doel te verhogen naar 100%, oftewel klimaatneutraliteit. Dit hielp bij het aannemen van het 2030 doel aangezien het een mooi opstapje was voor het al aangenomen doel voor 2050. Ondanks dat getuige de politieke acties van de Nederlandse regering, in de vorm van agendasetting, wel degelijk van cognitief leiderschap.

Het populariseren van problemen en oplossingen voor die problemen.

Agendasetting en het populariseren van problemen en oplossingen loopt vaak gelijk in elkaar over. Wanneer een oplossing op de agenda staat wordt de oplossing gelijk een stuk bekender bij de verschillende partijen. Het is daarna zaak voor de agenda setter om deze oplossing verder aan de man te brengen bij de verschillende partijen. Groene waterstof is zo'n duurzame oplossing die Nederland aan het promoten is. Zoals eerder vermeld ziet Nederland groene waterstof als iets voor de toekomst. Er wordt al veel onderzoek gedaan naar deze manier van energiegebruik en dit uit zich nu ook in het promoten van deze technieken in de EU. **"**Dus waterstof werd als een belangrijk iets gezien, (…) daar wil NL ook vooral aandacht voor, voor waterstof en geen aandacht meer voor gas, wat de oost Europese wel graag willen. Die willen en kolengas en misschien later daar weer van af. Dus daar zie je dat NL wel echtafscheid wil nemen van het gas" (van der Gugten, pers. communicatie, 2021, p. 4). Nederland promoot dus het gebruik van groene waterstof als alternatief voor het vervuilende gas en probeert daarmee groene waterstof te promoten al oplossing voor het uitstootprobleem. De verspreiding van wetenschappelijke innovaties is in dit geval afhankelijk van ondernemend leiderschap. Hier is goed te zien dat cognitief en ondernemend leiderschap vaak hand in hand gaan. Hoewel het niet noodzakelijk is om als land beide leiderschapscapaciteiten te bezitten. Wanneer Nederland bijvoorbeeld innovaties uit een ander land promoot in de EU getuigt dit nog steeds van ondernemend leiderschap (Young, 1991). Dus los van het feit dat de innovatie rondom groene waterstof uit het eigen land komt, laat Nederland met de promotie van deze nieuwe innovatie zien te beschikken over de drang om duurzame oplossingen te promoten. Wanneer de promotie aanslaat en groene waterstof wordt door de gehele EU gezien als de duurzame oplossing voor de toekomst is er spraken van Nederlands ondernemend leiderschap.

Nederland heeft echter al bewezen over bovengenoemde capaciteiten beschikken door de geslaagde poging om het emissiereductiedoel van 2030 naar 55% te verhogen. Het populariseren van deze oplossing begon in 2012 met een overleg binnen de green globe group, een groep ambitieuze landen waaronder: Luxenburg, Frankrijk, Zweden en Nederland (Brieskorn, pers. communicatie, 2021). Als gevolg van deze vergaderingen heeft de green globe group position papers uitgebracht om de ambitie voor ten minste 55% emissiereductie te populariseren. Deze papers werden bijvoorbeeld ook gedeeld in de pers om het bereik van de papers en de inhoud van deze papers te vergroten. Nederland was dus met een groep landen de 55% reductie oplossing aan het populariseren, met succes want al snel sloten andere lidstaten zich aan bij de voorstellen van de green globe group (Brieskorn, pers. communicatie, 2021). Door het populariseren ontstond er automatisch steun voor het voorstel zonder dat Nederland, als onderdeel van de green globe group, zich daar nog extra voor heeft moeten inspannen. Het feit dat Nederland de position papers niet in zijn eentje publiceerde maar samen met een paar andere lidstaten zorgde ervoor dat het populariseren van de ambitie veel makkelijker ging (Young, 1989). Uiteindelijk is het voorstel door alle Europese lidstaten goed gekeurd en is het een kwestie van tijd voordat het nieuwe 2030 doel officieel wordt aangenomen (EuropaNu, 2021). Het feit dat een

door Nederland aangedragen oplossing nu door de hele EU is aangenomen getuigd van ondernemend leiderschap.

Het faciliteren van steun voor gevonden opties/oplossingen door samenwerkingen

Samenwerken en coalities vormen is dus heel belangrijk voor het slagen van initiatieven in de EU. Vaak wordt het vergaren van steun in de EU gezien als een soort sneeuwbaleffect waarbij samenwerking het eerste duwtje kan geven. Het is daarom belangrijk dat er van moment 1 coalities worden gevormd om de voorgedragen ideeën te steunen. “its all about coalitions” (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021, p. 7). Doordat Nederland de lobby voor 55% begon met een clubje lidstaten stonden ze sterker in de lobby fase. Zoals eerder genoemd kwam er snel steun van andere landen. Dit versterkte de positie van Nederland en de green globe group ten opzichte van de rest van de EU. De volgende stap was de commissie. Zoals de medewerker van de green deal, en Brieskorn (pers. communicatie, 2021) ook al aan gaven is het handig om op het moment dat er een nieuwe Europese Commissie komt te lobbyen. Dit gebeurde door nauwe samenwerking met een klimaatambitieuze kopgroep op ministersniveau die vanaf begin 2018 groeide. Door de lobby, het opstellen van position papers en door steeds dezelfde signalen af te geven in Milieuraden, Europese Raden en raadswerkgroepen heeft Nederland in 2, 3 jaar veel steun vergaard (Brieskorn, pers. communicatie, 2021). Steun vergaren is dus echt een marathon waar veel tijd in gaat zitten. In dit geval heeft het goed uitgepakt en zoals eerder al benoemd begint het voorstel voor de 55% emissie reductie in 2030 van de green globe group steeds meer werkelijkheid te worden (EuropaNu, 2021).

Nederland maakt veel gebruik van samenwerkingen (Janssen, pers. communicatie). Het feit dat Nederland zo vaak betrokken wordt in samenwerkingen komt doordat veel landen gezien als een handig land om aan je zijde te hebben. Dit komt aan de ene kant doordat Nederland wordt gezien als de grootste van de kleinste of de kleinste van de grootste. Dit zorgt ervoor dat het voor andere landen aantrekkelijk is om Nederland bij samenwerkingen te betrekken (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021). Aan de andere kant komt dat doordat het imago van Nederland in Europa best wel goed is. Nederland is “traditioneel gezien een positief kritisch land dus we zijn altijd wel kritisch op Europa maar wel constructief in het meebouwen aan ideeën en met nieuwe ideeën komen” (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021, p. 7).

Het feit dat Nederland gezien wordt als een handige samenwerkingspartner, Nederland daar zelf ook veel gebruik van maakt door veel samen te werken en dat deze samenwerkingen in het geval van het 55% doel voor 2030 veel steun heeft opgeleverd getuigd van de ondernemende capaciteiten van Nederland.

Het bedenken van beleid dat oplossingen biedt voor de frictie tussen verschillende belangen (het zoeken naar een gunstige deal voor beide partijen).

Het bedenken van beleid dat frictie voorkomt op Europees niveau is complex voor één lidstaat. Vaak wordt dit dan ook gedaan door EU-instanties zoals de commissie (McCormick, 2020). Nederland heeft die ambitie ook niet gehad de afgelopen jaar. Nederland laat echter wel solidariteit zien naar andere landen. “En ik geloof dat er ook wel begrip is voor landen die van

verder komen. Zoals voor polen die zwaar op kolen leunt, het feit dat voor hun 55 wel heel lastig is zorgt er misschien voor dat NL iets meer gaat doen" (van der Gugten, pers. communicatie, 2021, p. 7). In dit geval zorgt deze solidariteit ervoor dat mogelijke frictie voorkomen wordt. Deze solidariteit is ook terug te vinden in het Just transition fund, waar Nederland net als alle andere EU-lidstaten aan meewerkt. Nederland draagt in dit geval bij aan een oplossing om frictie te voorkomen tussen belanghebbenden. Dit zien als een teken van cognitief leiderschap gaat echter te ver aangezien iedereen meewerkt aan deze Europa brede solidariteit. Het ondernemend leiderschap ligt in deze gevallen bij de EU zelf.

Aantal Nederlandse diplomatici en initiatiefnemers op Europese topfuncties.

Het hebben van Nederlandse politici op topposities helpt bij het lobbyen (Young, 1989). De weg naar een landgenoot is vaak kleiner dan naar iemand uit het buitenland. Nederland is op het gebied van klimaat redelijk goed vertegenwoordigd in de topposities. Frans Timmermans is de chef van de green deal, waar Diederik Samson ook een grote rol in speelt. Dit maakt het volgens alle respondenten makkelijke om deze mannen op topposities te benaderen. Volgens Janssen (pers. communicatie, 2021) gaat het echter niet alleen om de topposities. Het helpt ook als Nederland goed vertegenwoordigd is in andere lagen van de organisatie. Diplomatie is het onderhouden van contacten, en met landgenoten kan dit makkelijker zijn. Janssen (pers. communicatie, 2021) hoopt daarom ook "(…) dat we die huidige talenten op zoveel mogelijk belangrijke Nederlandse Europese en internationale plekken komen op onze topsectoren" (Janssen, pers. communicatie, 2021, p. 12)

Ook Brieskorn (pers. communicatie, 2021) is het eens met het feit dat een landgenoot makkelijker te benaderen is. Hij wijst echter wel op het feit dat de Nederlanders die posities bemachtigen in Europese organisaties handelen vanuit EU-belang. Deze mensen kunnen niet varen op de input van het land waar je vandaan komt. Je moet namelijk niet alleen rekening houden met je thuisland maar juist met de gehele EU en het grotere politieke speelveld in Europa (Brieskorn, pers. communicatie, 2021). Het hebben van landgenoten op topposities is dus handig voor de omgang en het contact maar om te zeggen dat het een land een voorkeurspositie of een bepaalde macht kan opleveren gaat veel te ver. Het is daarom ook zeker geen vereiste voor het ondernemend leiderschap.

Nederland als ondernemend leider

Samenvattend heeft Nederland verschillende ondernemend leiderschapskenmerken laten zien. Een ondernemend leider is een betrokken bemiddelaar. Een partij die via diplomatieke wegen het beste uit samenwerkingen probeert te halen. Het verschaffen en vooral het distribueren van de juiste informatie speelt hierbij een grote rol. Dit is terug te zien in de kenmerken van een ondernemend leider. Een ondernemend leider doet aan agendasetting, populariseren, bedenken van frictieverheffend beleid, steun faciliteren en topposities bemachtigen, wat allemaal te maken heeft met het op de juiste manier distribueren van informatie. (Young, 1991; Tallberg, 2006). Nederland heeft zich de afgelopen 5 jaar op verschillende thema's als ondernemend leiders gemanifesteerd. De lobby voor het 55% doel en de weg er naartoe is de grootste ondernemende

bezigheid van de afgelopen 5 jaar. Hier komen eigenlijk alle kenmerken van een ondernemend leider naar voren. Zo werd er eerst naar samenwerking gezocht bij andere landen. Toen deze samenwerking gevormd was werd het nieuwe doel voor 2030 op de agenda gezet en gepopulariseerd (van Brieskorn, pers. communicatie, 2021). Vervolgens werd er door de samenwerkende landen steun vergaard voor het voorstel wat uiteindelijk resulteerde in de acceptatie van het voorstel door de gehele EU. Het feit dat Nederland één van de aanjagers was van deze ontwikkelingen waar alle capaciteiten van een ondernemend leider aan bod zijn gekomen laat zien dat Nederland aanspraak maakt op dat ondernemend leiderschap.

=

5. Conclusie

Het doel van dit onderzoek is erachter komen wat voor soort Leider Nederland kan zijn bij de creatie en implementatie van Europees Klimaatbeleid. Dit doel is behaald door antwoorden te vinden op de vraag:

Tot wat voor soort leider kan Nederland uitgroeien wat betreft het klimaatbeleid in de Europese Unie?

Ten eerste is er gekeken naar de positie van Nederland in het EU-klimaatbeleid. Hierbij is bijvoorbeeld gekeken naar hoe Nederland zich verhoudt ten opzichte van klimaatbeleid in het algemeen. Wat opvalt is dat duurzaamheid in Nederland een steeds prominentere rol heeft ingenomen. De laatste twee kabinetten hebben na het klimaat sceptische kabinet Rutte 1 ervoor gekozen het roer om te gooien en klimaatbeleid serieus te nemen (van den Groenendaal, pers. communicatie, 2021). Dit resulteerde in het klimaatakkoord. Nederland was, gezien de relatief hoge, binnenlandse uitstoot, redelijk ambitieus met het binnenlandse 49% reductie doel (Rijksoverheid, 2019). Deze binnenlandse ambitie gaf Nederland een drijfveer om ook een ambitieus doel voor de EU op te stellen. Het feit dat er in Nederland een kentering te zien is in de omgang met de klimaatproblematiek belooft veel goeds voor toekomstig leiderschap. Ten eerste vormt een progressief binnenlands beleid een goede uitgangspositie voor Europees leiderschap (Liefferink et al., 2016). Ten tweede heeft Nederland aangegeven nieuwe doelen te willen op Europees niveau. Alle soorten leiderschap beginnen met de drang om in het binnenland als in het buitenland te vernieuwen (Liefferink & Wurzel, 2016). De goede uitgangspositie in combinatie met de intentie om het buitenland te innoveren kan Nederland in potentie leiderschap in Europa opleveren.

Het is de vraag op welke basis Nederland dit leiderschap kan afdwingen. Dit zal in ieder geval niet op structurele basis zijn aangezien Nederland daar niet de middelen voor heeft. Wat Nederland wel heeft zijn de capaciteiten voor zowel het cognitief leiderschap als het ondernemend leiderschap. Hier liggen mogelijkheden voor Nederland. Nederland heeft met de lobby voor 55% emissiereductie al laten zien dat het, samen met andere landen, een ondernemend leider kan zijn. Cognitief leiderschap heeft Nederland geprobeerd doormiddel van innovaties rondom het CCS-systeem maar is niet van de grond gekomen. Dit laat echter wel zien dat Nederland haar zinnen heeft gezet op zowel ondernemend als cognitief leiderschap.

Dit is niet zo gek aangezien deze twee leiderschappen vaak samen uitgevoerd worden. Beide vormen van leiderschap zijn minder afhankelijk van de grootte van de lidstaat als structureel leiderschap wat ze voor een klein land als Nederland aantrekkelijk maakt (Young, 1991). Ook versterken de beide vormen van leiderschap elkaar. Wanneer een lidstaat beschikt over goede cognitieve instituten zal het makkelijker zijn voor diplomaten om met de kennis gegenereerd door deze instituten als ondernemend leider te handelen. Andersom zal een ondernemend leider zorgen voor samenwerkingen en nieuwe beleidsvormen die onderzoek in nieuwe innovatie stimuleren. Het feit dat Nederland beide leiderschapsvormen al heeft proberen te bemachtigen laat ook zien dat Nederland denk de capaciteiten te hebben om dit leiderschap te bemachtigen.

Nederland zal zich dus de komende tijd moeten focussen op de ontwikkeling van de wetenschap en het politieke spel in Brussel. Een voorbeeld waarbij zowel cognitief als ondernemend leiderschap een grote rol zal gaan spelen is de verdere ontwikkeling van de innovaties rondom groene waterstof. De innovatie en ontwikkeling zal gesteund en beschermd moeten worden door de overheid. Deze oplossing zou in potentie het breed gedragen wetenschappelijk probleem, emissieverlaging, kunnen oplossen. Het is hierbij van belang dat Nederland betrokken blijft bij de ontwikkelingen rondom nieuwe samenwerkingen en innovaties in de EU. Wanneer dit niet gebeurt kan hetzelfde plaats vinden als bij de CCS-innovatie waarbij de EU langzaam interesse verloor en Nederland gewoon doorging met ontwikkelen van deze innovatie. Het is dus cruciaal dat Nederland zowel cognitief leiderschap toont, in de zin van ontwikkeling van de innovatie, als ondernemend leiderschap, in de zin van communiceren over en populariseren van de nieuwe innovatie.

Uit dit onderzoek is gebleken dat Nederland de capaciteiten bezit om deze combinatie van cognitief en ondernemend leiderschap uit te voeren. En zoals hierboven benoemd is moet Nederland op deze capaciteiten vertrouwen en de acties die nodig zijn voor leiderschap ook daadwerkelijk uitvoeren. Alleen als dat gebeurt kan Nederland zich manifesteren als cognitief en ondernemend klimaatleider in Europa.

6. Tot slot

6.1. Reflectie

In dit hoofdstuk wordt er gereflecteerd op het verloop van het onderzoek. Deze reflectie zal de valkuilen toelichten die in het vervolg vermeden kunnen worden. Uiteindelijk is onderzoek altijd een proces met vallen en opstaan. In een reflectie laten zien waar het fout en goed is gegaan zorgt ervoor dat er van deze momenten geleerd kan worden.

Wat erg handig is bij het opzetten een onderzoek is een oriënterend gesprek met een deskundige. Voorafgaande aan dit onderzoek is er gesproken met D. Liefferink, een wetenschapper die veel onderzoek heeft gedaan naar soortgelijke onderwerpen en meermalig is aangehaald in dit onderzoek. In dit gesprek is er kort gesproken over mogelijke niches in de wetenschap die nog onbelicht waren. Dit gesprek heeft de basis gelegd voor afbakening van dit onderzoek. Een oriënterend gesprek met een ervaringsdeskundige met veel kennis over het beoogde onderwerp kan daarom erg behulpzaam zijn.

Nadat het theoretisch kader in grote lijnen op papier stond werd er contact gezocht met respondenten. De eerste pogingen tot contact werden gedaan via mail. Al snel waren er twee respondenten gevonden. Het bleef echter bij deze twee respondenten. Dit kwam doordat er voor dit onderzoek respondenten gezocht werden uit allerlei verschillende organisaties en sommige organisaties zoals het Europese parlement erg moeilijk te contacteren zijn. Via Linked In was er meer succes, echter werd er steeds doorverwezen naar dezelfde mensen. Deze mensen waren vaak de woordvoerder van een bepaalde organisatie en gaven vaak abstracte antwoorden. Voor vervolgonderzoek is het noodzakelijk dat er niet alleen woordvoerders worden gesproken. Dit zorgt voor een completer en wellicht relevanter beeld van het onderzoeksonderwerp.

Het feit dat de antwoorden vaak abstract waren en er voornamelijk cijfertjes en doelen werden besproken kwam ook door de open vragen uit de interviewguide. De gedachte achter deze open vragen was het bewerkstelligen van een open gesprek waarbij de respondent uitgenodigd werd haar verhaal te doen. Hierdoor werd er ook veel gepraat over minder relevante zaken. Dit had voorkomen kunnen worden als de interviewvragen wat meer gericht waren op informatie uit overheidsartikelen. Hierin worden de cijfertjes en abstracte kennis al genoemd. Wanneer dit verwerkt wordt in de vragen kan het benoemen van deze cijfers door de respondent overgeslagen worden en kan de respondent gelijk ingaan op het waarom en hoe achter de cijfertjes.

6.2. Aanbeveling

6.2.1. Wetenschappelijke aanbeveling

In dit hoofdstuk worden wetenschappelijke vervolgstudies aanbevolen. Dit onderzoek heeft een globaal beeld geschept van de leiderschapskwaliteiten van Nederland in Europa. Er is echter nog ruimte voor verdieping binnen de soorten leiderschap. Nu de keuze voor Nederland is beperkt tot cognitief of ondernemend leiderschap kan vervolgonderzoek zich focussen op de specifieke voorvallen waarin cognitief en/of ondernemend leiderschap aanwezig zijn. Zo zou een vervolgonderzoek dieper in kunnen gaan op de ontwikkelingen rondom groene waterstof en hoe cognitief leiderschap daar een rol bij kan spelen. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze innovatie veel potentie krijgt aangeschreven door de Nederlandse regering. De verdere ontwikkelingen van de innovatie en de manier waarop Nederland deze nieuwe kennis kan gaan uitdragen in de EU is een interessant onderwerp voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek.

Zoals eerder vermeld zijn cognitief en ondernemend leiderschap vaak aan elkaar verbonden. Dit onderzoek heeft geconstateerd dat dit in Nederland ook het geval is. Er is echter nog niet duidelijk hoe dit er in detail uit ziet. Het kan interessant zijn om deze relatie beter uit te lichten om mogelijke verbeter punten te vinden en de relatie te verbeteren. Een goede relatie tussen de wetenschap en de politiek vergroot de leiderschapscapaciteiten van het land. Vervolgonderzoek zou dus kunnen inzoomen op deze wisselwerking tussen de wetenschap en de politiek in Nederland.

Naast deze verdiepende onderzoeken kan een overzichtsonderzoek over een aantal jaar weer relevant zijn. De opgestelde doelen voor 2030 en 2050 gaan de komende tijd een wat duidelijkere uitvoering krijgen waarbij alle lidstaten weer wat meer moeten gaan doen. Klimaatbeleid zal aangescherpt worden en het is de vraag hoe de lidstaten daar mee om gaan. Nederland is een interessante lidstaat om in de gaten te houden aangezien zij één van de eerste waren die voor de verhoging van de 2030 doelen pleitten. Over een aantal jaar zal blijken of deze lobby gerechtvaardigd is. Het feit dat de ontwikkelingen rondom klimaatbeleid nog in volle gang zijn en dit onderzoek midden in deze ontwikkelingen is ingestapt is het interessant voor volgend onderzoek om bijvoorbeeld in 2025 te kijken hoever de EU is gekomen en welke landen zich hebben opgesteld als Leider.

6.2.2. Maatschappelijke aanbeveling

In dat hoofdstuk zullen er toekomstige acties aanbevolen worden aan de maatschappij. Na het lezen van het onderzoek weet de lezer beter waar Nederland staat in het EU-klimaatbeleid. Door deze kennis zal men beter weten wat er nu speelt en waarom de Nederlandse regering bepaalde beslissingen neemt. De lezer kan hierdoor een gegronde mening vormen en deze uitdragen in de maatschappij. Dit kan erg veel invloed hebben. In dit onderzoek is namelijk gebleken dat het maatschappelijk middenveld erg veel impact heeft gehad op de daaropvolgende besluitvorming. Met het SER-energie akkoord heeft de maatschappij veel ontwikkelingen rondom het klimaatbeleid in gang gezet. De maatschappij kan dus erg krachtig zijn en veel invloed hebben op klimaatbeleid. Het bewustzijn wat dit onderzoek probeert te creëren zal lezer en maatschappij meer betrekken bij EU-klimaatbeleid. De lezer zal deze mening moeten uitdragen om zo actief betrokken te zijn bij de beslissingen die de Nederlandse overheid maakt.

Ook voor de regering zelf is het na het lezen belangrijk om te beseffen over welke capaciteiten Nederland beschikt. Wanneer de regering dit beseft zal het worden van een leider wellicht makkelijker worden. Gezien de capaciteiten van Nederland zal de politiek zich voornamelijk moeten richten op het cognitief en ondernemend leiderschap. Nederland zal zich verder moeten ontwikkelen op deze gebieden om daadwerkelijk leider te worden in de EU.

Wat essentieel is voor het worden van cognitief en ondernemend leider is het daadwerkelijk uitvoeren van de opgestelde doelen. Nederland zal dus hard moeten gaan werken aan emissiereductie om te zakken in de ranglijsten voor landen met de meeste uitstoot. Wanneer Nederland zich progressief opstelt in de EU maar hier vervolgens niet naar handelt zal Nederland niet meer serieus genomen worden.

7. Referentielijst

Aggestam, L., & Hyde-Price, A. (2019). Learning to Lead? Germany and the Leadership Paradox in EU Foreign Policy. *German Politics*, *29*(1), 8–24. https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1601177

Borzel, T. A. (2000). Why there is no “southern problem”. On environmental leaders and laggards in the European Union. *Journal of European Public Policy*, *7*(1), 141–162. https://doi.org/10.1080/135017600343313

Brinck, T. T. (2021, 5 januari). *Nee, Nederland zal nooit wereldkampioen groene waterstof zijn | Duurzaam energienieuws, WattisDuurzaam.nl*. Geraadpleegd op 20 juni 2021, van https://www.wattisduurzaam.nl/29322/energie-beleid/nee-nederland-zal-nooit-wereldkampioen-groene-waterstof-zijn/

Busse, C., Franke, U., Loss, R., Puglierin, J., Riedel, M., & Zerka, P. (2020, 8 juli*). EU Coalition Explorer.* Geraadpleegd van https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/

Burns, J. M. 1992. *Leadership*. New York: HarperCollins Publishers.

CBD COP15 - POSTPONED til 2021 (2021-05-17). (2020). Geraadpleegd op 26 februari 2021, van https://www.ltandc.org/event/cbd-cop15/#:%7E:text=The%20meeting%20was%20originally%20scheduled,October%202020%20in%20Kunming%2C%20China.&text=CBD%20COP%2015%20will%20review,Plan%20for%20Biodiversity%202011%2D2020

EuropaNu. (2021). *EU is het eens over 55 procent minder CO2-uitstoot in 2030*. Geraadpleegd op 1 juli 2021, van https://www.europa-nu.nl/id/vli57oyiueys/nieuws/eu_is_het_eens_over_55_procent_minder?ctx=vg9pi5ooqcz3&s0e=vhdubxdwqrzw

European Commission. (2011). *A Roadmap for Moving to a Competitive Low Carbon Economy in 2050.* Geraadpleegd van https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0112:FIN:EN:PDF

European Parliament. (2021). *Legislative train schedule*. Geraadpleegd op 18 juni 2021, van https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/package-fit-for-55

Europese Commissie. (2019). *Mededeling van de commissie: De Europese Green Deal*. Geraadpleegd van https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640

Europese Green Deal. (2021). Geraadpleegd op 16 juni 2021, van https://www.europa-nu.nl/id/vl4ck66fcsz7/europese_green_deal

Eurostat. (2021). *Greenhouse gas emissions per capita*. Geraadpleegd van https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_rd300/default/table?lang=en

Franssen, F. (2019). *Renewable energy - The Netherlands on the European scale.* Geraadpleegd van https://longreads.cbs.nl/european-scale-2019/renewable-energy/#:%7E:text=Of%20all%20EU%20countries%2C%20the,percent%20by%20the%20year%202020.

GII. (2020). *Global Innovation Index- NETHERLANDS*. Geraadpleegd van https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy

Goldthau, A., & Sitter, N. (2015). Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security. *Review of International Political Economy*, *22*(5), 941–965. https://doi.org/10.1080/09692290.2015.1008547

Grubb, M. and Gupta, A. (2000) 'Climate change, leadership and the EU', in J. Gupta and M. Grubb (eds*), Climate Change and European Leadership. A Sustainable Role for Europe?*, Dordrecht: Kluwer, pp. 3–14.

Gruyter, C. (2020, 16 september). *Since the Beginning of the EU, the Dutch Have Been Euroskeptics.* Geraadpleegd van https://foreignpolicy.com/2020/09/16/the-dutch-dont-love-europe-and-never-did/

Holzinger, K. and Knill, C. (2008) 'Competition, cooperation and communication'*, Journal of Comparative Policy Analysis* 10(4): 403–25.

Huber, M. (1997*) 'Leadership in EU climate policy: innovative policy making in policy networks'*, in D. Liefferink and M.S. Andersen (eds) The innovation of EU environmental policy, Oslo/Copenhagen: Scandinavian University Press, 133–155.

IPCC. (2014). *Climate Change 2014 Synthesis Report Summary for Policymakers*. Geraadpleegd van https://archive.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf

Jänicke, M., 2017. The multi-level system of global climate governance – the model and its current state. *Environmental Policy and Governance*, 27, 108–121. doi:10.1002/eet.1747

Jordan, A., & Huitema, D. (2014). Innovations in climate policy: The politics of invention, diffusion and evaluation. *Environmental Politics*, *23*(5), 715–734. https://doi.org/10.1080/09644016.2014.923614

Kennisportaal klimaatadaptatie. (2018). *Global Center on Adaptation voortvarend van start*. Geraadpleegd op 20 juni 2021, van https://klimaatadaptatienederland.nl/overheden/global-center-on/

Keohane, N. 2012. *Thinking about Leadership*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Liefferink, D., Arts, B., Kamstra, J., & Ooijevaar, J. (2009). Leaders and laggards in environmental policy: a quantitative analysis of domestic policy outputs. *Journal of European Public Policy*, *16*(5), 677–700. https://doi.org/10.1080/13501760902983283

Liefferink, D., & Wurzel, R. K. (2016). *Environmental leaders and pioneers: agents of change?* Journal of European Public Policy, 24(7), 951–968. https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657

Liefferink, D. and Andersen, M.S. (1998) *'Strategies of the "green" member states in EU environmental policy-making'*, Journal of European Public Policy 5(2): 254–70

Liefferink, D. (1997) *'The Netherlands: a net exporter of environmental policy concepts'*, in M.S. Andersen and D. Liefferink (eds), European environmental policy: the pioneers, Manchester: Manchester University Press, 210–250.

Liefferink, D., Boezeman, D., & de Conick, H. (2016). The Netherlands: A case of fading environmental leadership? Londen, Engeland: Routledge.

McCormick, J. (2020). *European Union Politics*. New York, Verenigde Staten: Macmillan Publishers.

Mersbergen, C. (2020, 25 januari). *Nederland is het minst duurzame land van de EU, hoe kan dat?* Geraadpleegd van https://www.parool.nl/nieuws/nederland-is-het-minst-duurzame-land-van-de-eu-hoe-kan-dat~b33b26f8/

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2020, 6 oktober). *1. Publiek-private R&D-samenwerking in Nederland*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, van https://www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl/bouwstenen-bedrijvenbeleid/onderzoek/onderzoek-hoe-staat-nederland-ervoor

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2021, 30 april). *Overheid stimuleert de inzet van meer waterstof*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, van https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/overheid-stimuleert-de-inzet-van-meer-waterstof

Nabuurs, G. J., Arets, E. J. M. M., Lesschen, J. P., & Schelhaas, M. J. (2018). *Effects of the EU-LULUCF regulation on the use of biomass for bio-energy*. Geraadpleegd van https://edepot.wur.nl/449788#:~:text=With%20some%20revisions%2C%20the%20LULUCF,handle%20any%20additional%20mitigation%20potential.

Notenboom, J., Boot, P., Koelemeijer, R. and Ros, J. (2012) *Climate and Energy Roadmaps towards 2050 in north- western Europe,* The Hague: PBL.

NRDC. (2017). *The Paris Agreement on Climate Change*. Geraadpleegd van https://assets.nrdc.org/sites/default/files/paris-agreement-climate-change-2017-ib.pdf

NOS. (2021a, 26 februari). *D66, GL, CU en PvdA willen investeren in wetenschap, "we dreigen boot te missen"*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, van https://nos.nl/artikel/2370338-d66-gl-cu-en-pvda-willen-investeren-in-wetenschap-we-dreigen-boot-te-missen

NOS. (2021b, 21 april). *EU sluit akkoord over 55 procent minder CO2-uitstoot in 2030*. Geraadpleegd op 29 juni 2021, van https://nos.nl/artikel/2377590-eu-sluit-akkoord-over-55-procent-minder-co2-uitstoot-in-2030

Oberthür, S., & Dupont, C. (2021). The European Union's international climate leadership: towards a grand climate strategy? *Journal of European Public Policy*, 1–20. https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1918218

Parker, C. F., & Karlsson, C. (2010). Climate change and the European Union's leadership moment: An inconvenient truth? *Journal of Common Market Studies*, *48*(4), 923–943. https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02080.x

Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. *International Organization*, *42*(3), 427–460. https://doi.org/10.1017/s0020818300027697

Rijksdienst. (2021). *International Clean Energy Partnership (ICEP) | RVO.nl | Rijksdienst*. Geraadpleegd op 20 juni 2021, van https://www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/kennis-en-informatie/international-clean-energy-partnership-icep

Rijksoverheid. (2019). *Klimaatakkoord*. Geraadpleegd van https://www.klimaatakkoord.nl/

Rijksoverheid. (2017). *Regeerakkoord 2017: "Vertrouwen in de toekomst"*. Geraadpleegd van https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst

SER. (2017). *Energieakkoord voor duurzame groei: Voortgangsrapportage 2017*. Geraadpleegd van https://www.ser.nl/nl/thema/energie-en-duurzaamheid/energieakkoord/-/media/2B8D1F533DE24AACBCCAFDBAF36A3BE8.ashx

Schild, J. (2010). Mission Impossible? The Potential for Franco-German Leadership in the Enlarged EU. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, *48*(5), 1367–1390. https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02117.x

Schild, J. (2008). How to shift the EU's spending priorities? The multi-annual financial framework 2007–13 in perspective. *Journal of European Public Policy*, *15*(4), 531–549. https://doi.org/10.1080/13501760801996725

Sushma, M. (2020, 22 mei). *International Day for Biological Diversity 2020: Spotlight on nature-based solutions*. Geraadpleegd op 28 februari 2021, van https://www.downtoearth.org.in/news/wildlife-biodiversity/international-day-for-biological-diversity-2020-spotlight-on-nature-based-solutions-71300

Tallberg, J. 2006. *Leadership and negotiation in the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.

The European Commission. (2020). *Amending Annex IV to Regulation (EU) 2018/841 of the European Parliament and of the Council as regards the forest reference levels to be applied by the*

Member States for the period 2021–2025. Geraadpleegd van https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.060.01.0021.01.ENG

TNO. (2020). *Terugdringen emissies staalindustrie*. Geraadpleegd op 30 juni 2021, van https://www.tno.nl/nl/aandachtsgebieden/energietransitie/roadmaps/co2-neutrale-industrie/co2-uitstoot-terugdringen-door-afvang-gebruik-en-opslag/terugdringen-emissies-staalindustrie/

van Geest, L. (2021). *Bestemming Parijs Wegwijzer voor klimaatkeuzes 2030, 2050*. Geraadpleegd van https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/01/29/bestemming-parijs-wegwijzer-voor-klimaatkeuzes-2030-2050

Wurzel, R.K.W. (2002) Environmental Policy-making in Britain, Germany and the European Union, Manchester: Manchester University Press.

Wurzel, R.K.W. and Connelly, J. (eds) (2011) The European Union as a Leader in International Climate Change Politics, London: Routledge.

Wurzel, R. K. W., Connelly, J., & Liefferink, D. (2017). The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead? (Routledge Studies in European Foreigh Policy) (1ste editie). Londen , Engeland: Routledge.

Wurzel, R. K., Liefferink, D., & Torney, D. (2018). Pioneers, leaders and followers in multilevel and polycentric climate governance. *Environmental Politics*, *28*(1), 1–21. https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1522033

Wurzel, R. K., Liefferink, D., & Di Lullo, M. (2019). The European Council, the Council and the Member States: changing environmental leadership dynamics in the European Union. *Environmental Politics*, *28*(2), 248–270. https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1549783

Young, O. R. (1989). *International Cooperation*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Young, O. R. (1991), 'Political leadership and regime formation: on the development of institutions in international society', *International Organization* 45(3): 281–308

8. Bijlage

8.1. Planning

Persoonlijke planning

Week 8 t/m 10: Theoretisch kader uitbreiden, betere verhaallijn creeëren en uitgewerkte bronnen uit schetsbestand koppelen en toevoegen aan het theoretisch kader uit het onderzoeksvoorstel.

Week 11: geen tijd voor scriptie

Week 12: Naar aanleiding van de toevoegingen aan het theoretisch kader de methode beter uitwerken. Opties afwegen, is de literatuur/zijn de EU-beleidsartikelen genoeg voor een compleet onderzoek of moeten er aanvullende interviews komen. Wanneer er gebruik gemaakt gaat worden van interviews het onderzoek iets concreter maken naar eventuele casestudies van enkele Europese landen.

Week 13/19: Het uitvoeren van het onderzoek, oftewel: beginnen met de deelvragen, veel lezen, contact zoeken met experts, etc.

Week 20: Overview krijgen van alle bevindingen en terugkijken naar hoofdvraag deelvragen. Wat is er goed wat is er minden. Informatie toespitsen naar de essentie van het onderzoek.

Week 21: Resultaten bespreken met de rest. Inlezen in de scripties van de rest.

Week 22: scriptie afronden en inleveren.

Week 23/--: resultaat afwachten en als nodig verbeteringen aanbrengen.

Deadlines

- maandag 15 februari 2021, om 09:00u - deadline onderzoeksvoorstel (opzetje)
- woensdag 24 februari 2021, vanaf 09:00u - bijeenkomst scriptiegroepje, onderzoeksvoorstellen bespreken
- vrijdag 26 februari 2021, om 09:00u - deadline onderzoeksvoorstel (eerste versie)
- woensdag 24 maart 2021, vanaf 09:00u - bijeenkomst scriptiegroepje, feedbackgesprek
- vrijdag 26 maart 2021, om 09:00u - deadline onderzoeksvoorstel (tweede versie/final)
- woensdag 21 april 2021, vanaf 09:00u - bijeenkomst scriptiegroepje, feedbackgesprek
- woensdag 26 mei 2021, vanaf 09:00u - bijeenkomst scriptiegroepje, korte presentatie geven over je onderzoek
- vrijdag 4 juni 2021, om 09:00u - deadline scriptie (conceptversie)
- vrijdag 18 juni 2021, om 09:00u - deadline scriptie definitief (eerste versie)

8.2. Interviewplanning

Voor mijn interviews wil ik zowel insiders als outsiders van het Nederlandse klimaatbeleid en de positie van Nederland in Europa. Aangezien het thema van dit onderzoek vooral gaat over de politiek verwacht ik dat daar ook de meeste expertise te vinden is. Om een veelzijdig beeld te krijgen probeer ik verschillende partijen te bereiken. Er zal wellicht een scheve selectie ontstaan aangezien de mensen die het meeste weten over Europa en dus ook de beste kandidaten zijn voor mijn onderzoek vaak ook redelijk positief zijn over Europa. Om dit te voorkomen heb ik het CDA op het oog dat doorgaans geen hele hoge pet op hebben van de EU en het behoudt van de Nederlandse nationaliteit hoog in het vaandel hebben. Aan de andere kant lijkt het me erg interessant om een partij als volt te benaderen aangezien deze partij zowel op het gebied van klimaat als het gebied van Europa ambitieuze ambities heeft. Voor de rest van mijn interviews hoop ik nog wat deskundigen te vinden die neutraler zijn. Ik weet echter nog niet waar ik die precies kan vinden dus daar ga ik nog wat meer onderzoek naar doen.

Mailtje:

Beste….

Mijn naam is Daan, derdejaars student Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit. Voor mijn bachelor scriptie doe ik onderzoek naar de rol die Nederland speelt in Europees klimaatbeleid. Ik ben voornamelijk geïnteresseerd in de periode vanaf eind 2015/begin 2016 tot nu.

Voor dit onderzoek zou ik graag mensen willen interviewen die vanuit het Nederlandse perspectief betrokken zijn bij de creatie van Europees klimaatbeleid. Ik zal voornamelijk vragen hoe de afgelopen 5 jaar eruit hebben gezien voor Nederland in relatie tot het Europese klimaatbeleid. Vragen zoals: Wat heeft Nederland ingebracht? En op wat voor manier? Etc. Mijn vraag aan u: zou u willen deelnemen aan een interview over deze Rol van Nederland in Europa? Of kunt u mij in contact brengen iemand anders die mij wat kan vertellen over dit onderwerp?

Het interview zal ongeveer een uur duren en kan zowel fysiek als online gehouden worden. Qua datum en tijd ben ik erg flexibel en schik ik me graag naar wanneer het u het beste uitkomt.

Ik hoor graag van u.

U kunt contact met mijn opnemen via:

- LinkedIn: https://www.linkedin.com/in/daan-van-dijk-021957210/
- Mail: daandijk98@gmail.com
- Telefoon: 0612022542

Bij voorbaat dank.

Vriendelijke groet,

Daan van Dijk

8.3. Interviewvragen

Interview vragen

Interviewvragen

Om erachter te komen in welke leidersrol Nederland te categoriseren valt moet er goed gekeken worden naar de karakteristieken van Nederland in Europa. Doordat het een land ontbreekt aan bepaalde karakteristieken kunnen leidersrollen uitgesloten worden. Het is bijvoorbeeld voor een land als Nederland erg moeilijk om een structureel leider te zijn aangezien het Nederland

ontbreekt aan grote industrieën die de markt domineren. Door het achterhalen van deze karakteristieken wordt er een steeds duidelijker beeld verworven van de rol die het land speelt. Om op een structurele manier tot deze antwoorden te komen worden de vragen gesteld op een manier zodat er steeds meer mogelijke rollen afgestreept kunnen worden en er langzaam naar één specifieke rol gewerkt kan worden. De vragen zullen dus eerst heel algemeen van aard zijn om vervolgens met elke vraag steeds dichter bij het specifieke karakter van de Nederlandse rol te komen. In grote lijnen zal het volgende schema worden afgewerkt:

Inleidende vragen

1. Kunt u in het kort aangeven welke rol u de afgelopen 5 jaar heeft gespeeld in het Nederlandse EU beleid omtrent het klimaat?

2. Wat voor functie ziet u weggelegd voor de Europese Unie op het gebied van klimaatverandering?

3. Hoe zou Nederland zich volgens u moeten verhouden tot deze functie van de EU?

Structureel leiderschap

4. In hoeverre heeft Nederland de economische middelen om macht op andere lidstaten uit te kunnen oefenen tijdens onderhandelingen over klimaatbeleid?

5. In welke energiesectoren heeft Nederland een groot aandeel van de totale Europese energiemarkt van de desbetreffende sector?
   En hoe helpt bij de onderhandelingen over klimaatbeleid?

6. Zijn er in de afgelopen 5 jaar momenten geweest waarop Nederland overwicht in de economie/energiesector heeft omgezet in onderhandelingskracht?
   Zo ja: Hoe ging dit in zijn werk? Zo nee: Waarom niet? (gebrek aan overwicht, iets anders?)

Ondernemend leiderschap

7. Hoe is Nederland vertegenwoordigd qua diplomatici en initiatiefnemers op Europese topfuncties?

8. Op wat voor manier heeft Nederland bijgedragen aan het opstellen van de Europese agenda in de afgelopen 5 jaar?

9. Heeft Nederland in de afgelopen 5 jaar bepaalde milieuproblemen of oplossingen voor milieuproblemen proberen te populariseren?
   Zo ja: welke? Zo nee: Waarom niet?

10. Zijn er onderhandeling geweest waarbij Nederland een prominente rol speelde in het zoeken naar compromissen tussen verschillende belanghebbende?
    Zo ja: hoe zag die rol er precies uit? Zo nee: Wat voor rol speelt Nederland dan wel?

11. In hoeverre is Nederland actief geweest in het vergaren van steun van andere lidstaten voor bepaalde voorstellen/oplossingen?
    Hoe zijn deze acties afgelopen? Succesvol of niet? En voor welke voorstellen/oplossingen maakte Nederland zich hard?

Cognitief Leiderschap

12. Heeft de Nederlandse regering in de afgelopen 5 jaar bijgedragen aan onderzoek naar nieuwe innovatieve milieuoplossingen?
    Zo ja: welke? Zo nee: Waar worden de milieuoplossingen dan wel vandaan gehaald?

13. Op welk milieu probleem/oplossing heeft de focus van de Nederlandse regering in de EU gelegen in de afgelopen 5 jaar? En is dit een duidelijk probleem/oplossing, breed gedragen door de wetenschap?

14. Hoe wordt door de Nederlandse regering gekeken naar de huidige lijn van het Milieubeleid? Wordt er tijd en ruimte gegeven aan de ontwikkeling van deze lijn?

15. Op wat voor manier worden Nederlandse onderzoeken gepresenteerd aan de diplomatici die Nederland vertegenwoordigen in de EU?
    Is er een duidelijke en effectieve verstandhouding aanwezig tussen wetenschappers en diplomaten?

Voorbeeldig leiderschap

16. In hoeverre loopt het binnenlandse milieubeleid van Nederland voor of achter op het milieubeleid van de EU?

17. In hoeverre probeert Nederland milieubeleid te maken met de intentie dat dit beleid in de toekomst overgenomen kan worden door andere landen?

18. In hoeverre probeert Nederland dit beleid actief te promoten in de EU?